

Möjligheternas rum

Flickors berättelser om en
behandling i öppenvård

Författare: Anna Lindbom, Margareta Roos

Handledare: Karin Trulsson

September 2005

Möjligheternas rum

Flickors berättelser om en
behandling i öppenvård

© FoU i Väst/GR

Första upplagan september 2005

Layout: Infogruppen GR

FoU_i**väst** **GR**

Innehållsförteckning

INLEDNING	4	FLICKORNAS BERÄTTELSE OM MÖJLIGHETERNAS RUM	14
BAKGRUND	4	FLICKORNA BESKRIVER MÖJLIGHETERNAS RUM	14
UTVÄRDERING OCH UTVECKLING	4	Att prata	14
PROBLEMFÖRMULERING	4	GRUPPVERKSAMHETEN	14
SYFTE	5	Gemenskapen i centrum	14
FRÅGESTÄLLNINGAR	5	Att våga visa sin ilska	15
TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER ...	6	Att vara ur form	16
TEORI	6	Att komma överens	17
TIDIGARE FORSKNING	7	Struktur och ramar	18
METOD	9	Gemenskapens lärdomar	19
INTERVJUER	9	Flickorna om skapande som tema	20
BESKRIVNING AV MÖJLIGHETERNAS RUM	10	KONTAKTPERSONEN OCH KONTAKTTIMMARNAS	20
KONTAKTMANNASKAP	10	Att skapa relation	22
FAMILJARBETE	10	FAMILJESAMTALEN	23
NÄTVERKSARBETE	10	SAMARBETSMÖTENA	24
GRUPPVERKSAMHET	10	HELHETEN	25
SKOLSTÖD	11	Flickornas reflektioner om sin situation då och nu	25
BEHANDLINGSINRIKTNING	11	Flickornas råd till oss	26
SKAPANDE SOM TEMA	11	Att få distans och behov av efterkontakt	27
VILKA ÄR FLICKORNA	12	SAMMANFATTNING OCH SLUTDISKUSSION	29
Fallbeskrivningar	12	Att återskapa sitt liv	31
		Referenser	32
		Bilagor	33

Inledning

BAKGRUND

Vår rapport utgår från Möjligheternas Rum som är en mellanvårdsverksamhet för tonårsflickor inom socialtjänsten, SDF Tynnered. Verksamheten är en del av Adolfsberg, en institution som arbetar med behandling i olika former för ungdomar och deras familjer.

Möjligheternas Rum erbjuder behandling i öppna former åt flickor som riskerar att inte klara av att avsluta sin grundskola eller har hamnat utanför i gymnasiet. Deras bekymmer kan yttra sig i exempelvis skolkl eller skolvägran, koncentrationssvårigheter, nedstämdhet, inåtvändhet, missbruk eller annan självdestruktivitet. Socialtjänst och skola har bedömt att insatser i mindre omfattning, som till exempel samtalskontakt, inte är tillräckliga för att flickans livssituation ska förändras.

Målet med arbetet i Möjligheternas Rum är framför allt att varje flicka ska få möjlighet att hitta nya resurser i sig själv, förbättra sitt självförtroende, få en fungerande vardag och på sikt mogna som människa och ta större ansvar för sitt liv.

Behandlingen på Möjligheternas Rum är uppbyggd av en kombination av insatser. Dessa insatser består av gruppverksamhet med skapande som tema, familjearbete, individuella samtal, extra skolstöd i de fall där det behövs och återkommande samarbetsmöten. Verksamheten utgår ifrån flera olika teorier, även om det psykodynamiska synsättet utgör en bas i strävandet att skapa en tillräckligt hållande och trygg miljö för flickorna. Tanken är att de relationer som skapas med oss som arbetar i verksamheten är viktiga verktyg för att nå djupare förändring.

Vi som skriver den här rapporten arbetar själva i verksamheten. Personalgruppen på Möjligheternas Rum består av två kvinnor och två män. Alla är socionomer och har vidareutbildning i familjeterapi. Till verksamheten hör även en speciallärare på deltid.

UTVÄRDERING OCH UTVECKLING

Under de drygt sju år som gått sedan starten av Möjligheternas Rum 1996 har mycket tid ägnats åt utvärdering och metodutveckling. Efter tre år som projekt gjordes en grundlig beskrivning och utvärdering. Då intervjuades bland annat tio flickor om sina erfarenheter av projektet, om de olika delarna av arbetet och om de tyckte något hade förändrats från det att de började i projektet. Resultatet från den utvärderingen var positivt och verksamheten permanentades år 2000 (Thomson & Wall 2000).

PROBLEMFÖRMULERING

De flickor som deltar i Möjligheternas Rum har ofta negativa eller bristfälliga erfarenheter av gemenskap och fungerande sammanhang både i relation till jämnåriga och till sina familjer. Många av flickorna har varit mobbade eller har på andra sätt konfliktfyllda relationer till jämnåriga. Deras strategier att hantera sitt utanförskap är olika men de har liknande svårigheter när det gäller att sätta gränser kring sig själv och respektera andras gränser eller oförmåga att kompromissa och lösa konflikter. Det kan också gälla svårigheter göra sig hörd och argumentera för sin sak eller att kunna lyssna och intressera sig för andra.

I det kontinuerliga utvecklingsarbetet på Möjligheternas Rum har fokus främst legat på den individuella kontakten med flickorna och arbetet med deras familjer. Gruppverksamheten har inte fokuserats på samma sätt. Genom åren har vi märkt att flickorna ofta nämner gruppen som något positivt. Samtidigt ser vi att den också är en plats där deras svårigheter och dåliga erfarenheter blir tydliga. Vi är därför nyfikna på vad de får ut av att vara med i gruppen och vad de själva ser som möjligheter respektive svårigheter.

SYFTE

Syftet med rapporten är att få en bild av vad flickorna själva har att säga om behandlingen på Möjligheternas Rum. Vi vill även ta reda på vilken roll gruppverksamheten spelar för flickorna. Vi vill undersöka vilken funktion den har i sig själv och som en del av hela verksamheten.

FRÅGESTÄLLNINGAR

- Hur ser flickorna på Möjligheternas Rum?
- Vad betyder gruppverksamheten för flickorna?
- Vilken betydelse tillskriver de den övriga behandlingen?
- Vad säger flickorna att deras behov är?
- Hur påverkar det att vi arbetar med socialt utsatta flickor?
- Vad innebär det för dessa flickor att föras samman i grupp?
- Vad krävs för att verksamheten ska kunna bidra till en gynnsam utveckling för flickorna?

Teoretiska utgångspunkter

I denna rapport utgår vi ifrån objektrelationsteori och en vidareutveckling av denna genom genusforskning, för att underlätta förståelsen av de flickor vi arbetar med och deras berättelser.

TEORI

Winnicott (1993) utvecklade sina teorier om barnets inre värld genom sitt arbete med observationer av spädbarn. En grundläggande tanke om det lilla barnets utveckling är att varje barn har en medfödd potential till växt och utveckling, och att barnet i första hand söker relation. Winnicott betonar vad han kallar "barnets absoluta beroende" av modern och omgivningen. Genom att en "tillräckligt god mor" uppfattar barnets signaler och anpassar sig efter barnets spontana gester gång på gång, kan barnet uppleva att det finns till. Genom detta "fortgående varande" kan barnet utvecklas naturligt. Barnet upplever omgivningen som pålitlig och ett "sant själv" kan komma till uttryck. Den goda modersfunktionen blir senare internaliserad vilket gör att barnet kan härbärgera sig själv. Barnet får en god kroppsuppfattning och en god förmåga att härbärgera ångest.

Motsatsen är där barnet tvingas reagera på och anpassa sig efter moderns behov och reaktioner. Barnet utvecklar då ett "falskt själv" som skyddar och döljer det sanna självet. Detta leder till instabilitet och en känsla av tomhet och meningslöshet. Barnet kan utsättas för "intrång", vilket både kan betyda att omgivningen gör för lite för att till exempel skydda barnet, eller att man gör för mycket och agerar innan barnet fått möjlighet att själv ta initiativ. Vid för mycket intrång kommer barnet att anpassa sig, bli lydigt, och ha svårt att göra saker utifrån sitt sanna själv.

Begreppet "hållande" är centralt i Winnicotts tänkande och innebär moderns förmåga att fysiskt och psykiskt omsluta och omfatta barnet. Det innebär att modern genom sin förmåga till empati kan skydda barnet mot kränkningar och därmed ge en känsla av pålitlighet. I takt med barnets växt förändras också hur hål-

landet ser ut. Det viktigaste i moderns funktion i den tidigaste fasen är hållandet och sedan att "överleva" barnets driftsmässiga attacker och finnas kvar för att ta emot barnets "reparativa gest".

Winnicott (1971) är kanske mest känd för sina teorier kring lekområdet och vad han kallar "övergångsobjekt". Övergångs fenomenen berör frågorna kring separation, desillusion och symboliseringsförmåga och inträder när barnet börjat sin utveckling mot oberoende och frigörelse från mamman. Övergångsobjektet är ett föremål som barnet upplever som laddat med mamman, som varken är en del av barnet själv eller en del av den yttre verkligheten. Barnet befinner sig i gränslandet mellan fantasi och verklighet, mellan det subjektiva och det objektiva. Denna illusion som barnet skapar kallar Winnicott "det potentiella rummet". Det förutsätter att modern och barnet fått ett ökat avstånd mellan sig. Han betonar vikten av att detta område präglas av paradoxer som inte ska lösas av intellektet. Hans tes är att det är en förutsättning att ha tillgång till övergångs fenomenens potentiella rum där medveten och omedveten fantasi befruktar verkligheten för all kreativitet i ordets vidaste mening. När det inte uppstår ett kreativt möte mellan mor och barn förlorar illusionen sin mening, genom att det saknas en god enhet att längta tillbaka till. Därmed går även symboliseringsförmågan och förmågan till kreativ lek om intet.

När det gäller tonåringar säger Winnicott (1984) att man måste förstå att tonåringar inte vill bli förstådda. De är upptagna av sitt eget livsexperiment och ska skapa sin egen identitet. De strävar efter att finna "ett jag att vara sanna inför" och accepterar bara det som känns äkta. Tonåren är en period då de kan känna sig värdelösa och ännu inte har hittat sig själva. De har också behov att trotsa och reta samhället så att motståndet blir tydligt uttryckt.

Med den "anti-sociala tendensen" menar Winnicott när tonåringen genom t ex stöld och annan destruktivitet omedvetet tvingar omgivningen att åter ta sig an

honom. Bakom denna tendens finns en god tidig erfarenhet som sedan förlorats. Barnet har alltså uppnått förmågan att uppfatta att orsaken till olyckan ligger i en brist hos omgivningen. Härmed rymmer dessa uttryck ett hopp, och omgivningen kan svara an på detta genom att ge den stabilitet och omvårdnad som tonåringen frågar efter.

Ett barn eller en ungdom kan behöva behandling på en institution därför att de saknar upplevelsen av en tillräckligt god omgivning som internaliserats och kan ge hopp. Ett bra behandlingshem kan bidra med att vara en god omgivning så att ungdomen kan utvecklas och växa. Winnicott säger att det som krävs är tillförlitlighet, hållande, en icke-moraliserande hållning, att inte förvänta sig tacksamhet, att överleva och att inte låta sig provoceras till hämnd.

Nancy Chodorow (1988) har vidareutvecklat objektrelationsteori genom att lägga till ett könsperspektiv där hon studerar mäns och kvinnors olikheter i förmågan och sättet att relatera.

Chodorow menar att det spelar en avgörande roll att barnets primära vårdare är av kvinnligt kön. Detta eftersom modern på ett omedvetet plan upplever och behandlar barnet olika beroende på om barnet är en pojke eller en flicka eftersom flickan upplevs som lik henne själv och pojken som olik henne.

För barnet representerar modern till en början allt, vilket gör att hon upplevs som en del av självet. Att modern upplevs, och i viss mån fortsätter att upplevas, som en del av självet innebär bland annat att barnet får mycket svårt att hantera känslor av kärlek och hat gentemot henne. I och med att modern uppfattar barnet olika beroende på om det är en flicka eller pojke så skapas det könsspecifika skillnader i barnets identitetsutveckling och självuppfattning. För båda könen gäller dock att de inte vill att modern ska bry sig om någon annan än dem själva, samtidigt som de vill växa och utvecklas till självständiga individer.

Flickans utveckling sker alltså i ett intensivt samspel med modern, som binder flickan till sig genom att betona likheten. Moderns känsla av att vara ett med barnet blir starkare och varar längre gentemot döttrar än söner. Under utvecklingsprocessen blir flickan ambivalent. Hon vill både gå modern till mötes och skilja ut sig till en självständig individ. För att uppnå detta blir fadern en viktig person vid sidan av modern. Idealisering av honom och senare av andra män kan vara ett sätt att skilja ut sig och bli självständig.

Pojken utvecklar istället sin identitet utifrån att han är olik sin primära vårdare, där han måste förneka

beroendet av modern och försvara sig mot förlusten. Pojkens utveckling kommer därför i högre grad att handla om åtskillnad, där han uppmuntras till att skilja ut sig och bli självständig. Han söker sedan sin likhet med fadern som separerat ”manlig” individ.

Chodorow menar att det är den här skillnaden mellan flickors och pojkars relationsupplevelser som förklarar mäns och kvinnors olika sätt att relatera. Flickan som inte behöver skilja ut sig och få ett brott i relationen till modern, definierar och upplever sig som mer sammanhängande med andra. Hon har därmed mer flexibla och genomträngliga jag-gränser. Pojken definierar sig som mer särskild och individuell, och har större känsla av fasta jag-gränser.

Kvinnopsykologin som *Jean Baker-Miller* (1976) representerar har betydelse för vår förståelse av flickorna. Hon har försökt sätta kvinnors upplevelser av sig själva i ett större perspektiv och menar att som samhället ser ut föds kvinnor in i en underordnad roll där männen är den dominerande parten. Detta får effekter på hur kvinnor ser på sig själva, vilket innebär att de får sitt värde genom att i första hand bry sig om andra. De egna behoven kan även bli ett hot eftersom hon genom dem riskerar att förlora närheten till personer som är viktiga för henne. Detta gör att kvinnan inte gärna visar sin vrede öppet utan oftare tar till dolda strategier att visa sin vrede. Oförmågan att visa sin vrede öppet gör att kvinnan ofta vänder vreden inåt och riskerar att få dålig självkänsla, depressioner och känslor av skam. Att uttrycka sin vrede och att sätta gränser är enligt Baker-Miller mer manliga förhållningssätt.

TIDIGARE FORSKNING

Inger Berggren (2001) visar, genom sin forskning om hur arbetarflickor formar sin identitet, hur viktiga de nära väninnorna är för flickor i deras identitetsskapande. Det främsta instrumentet i denna process är det ständigt pågående förhandlandet mellan dem. Utifrån detta förhandlande utvecklas och internaliseras de viktiga normerna för socialt samspel och här tydliggörs vilken position man har i gemenskapen.

I sin forskning har Berggren tagit sin utgångspunkt i Jenkins begrepp om social identitet, där identitet innehåller två aspekter nämligen beskrivningen och erfarenheten av en identitet. Erfarenheten av en identitet manifesteras och omskapas av enskilda individer eller av medlemmarna i en grupp och är i viss mån alltid förhandlingsbara. Det handlar om tillfälliga överenskommelser som sker mellan människor i maktrelation till varandra.

Berggren lyfter även fram de flickor som inte tillhör en sådan flickgemenskap eftersom de har svårt att förhandla eller inte hittar en plats i en kompisgrupp. De kan eller vill inte anpassa sig till någon av kompisgrupperna som finns där de bor, vilket är där väninrelationerna ofta skapas. Hon ser att dessa flickor istället knyter an till det lokala nätverket via pojkar eller mer tillfälliga relationer till andra flickor, som inte heller är väl förankrade i detta nätverk.

Harriet Bjerrum Nielsen & Monica Rudberg (1991), som har forskat kring flickors och pojkars socialisation, har tittat närmare på om man kan förstå flickors väg in i missbruk genom att titta på det utifrån teori om flickors socialisationsprocess.

De finner att de nära väninrelationerna är avgörande för tonårsflickan som vill göra sig fri från föräldrarna. Hon börjar nu öppna upp inför det kommande vuxenlivet, vilket innebär att nätverket utökas och alkohol och pojkas kommer in i bilden. Det är i gemenskapen med väninnorna som gränserna för vad som är ok eller inte utvecklas och internaliseras. De tidigare erfarenheterna av gränser satta av föräldrarna finns med någonstans i bakgrunden. Att tillhöra en sådan flickgemenskap innebär också ett skydd mot makthierarkier och mer opersonliga gruppnormer som råder i nätverket utanför flickgemenskapen.

De flickor som utvecklar missbruk har däremot ofta tidiga erfarenheter av brister i relationen till föräldrarna som har ägnat dem lite uppmärksamhet på grund av egna svårigheter. De har oftast inga eller endast få väninnor, och ses ofta som udda av jämnåriga eftersom de har svårt att värna om sina egna fysiska och psykiska gränser på grund av sina annorlunda erfarenheter. En sådan brist på täta relationer till andra flickor under barndom och ungdomsår innebär stora emotionella sår, som kan bidra till att dessa flickor tidigt söker sig till ett parförhållande. Det innebär också att de har stora brister i den relationella kompetens som annars är flickors viktigaste styrka. De har inte heller insyn i det normsystem som de andra flickorna kommit fram till, vilket gör att de därför uppför sig på ett sätt som flickorna runt omkring finner oacceptabelt t ex när det kommer till sex och berusningsmedel. Det faktum att de inte tillhör flickgemenskapen bidrar i sin tur till att de också riskerar att utdefinieras på enkla grunder.

Utifrån sin forskning säger Bjerrum Nielsen & Rudberg att det skulle vara positivt för flickor med behandling där man gör det möjligt för dem att kunna ta igen tidigare brister i sin socialisationsprocess. Därför ser de som en viktig del i behandlingen att möjliggöra upp-

rättandet av ”bästa väninrelationer”, där flickorna skulle kunna ta igen det som de förlorat i relation till andra flickor. Syftet är att flickorna på sikt ska kunna skapa mer mogna relationer på egen hand.

Karin Trulsson (2003) har i sin forskning kring kvinnor och missbruk bland annat intervjuat kvinnor som var i slutskedet eller hade avslutat sin behandling på kvinnobehandlingshemmet Sofia. Utifrån kvinnornas berättelser om vad de tycker är det viktiga i behandlingen, har hon funnit vad hon kallar ”fyra hörnstenar”:

1. Möjligheten att i individuella samtal tala om sina problem och få tillit till sin behandlare.
2. Gemenskapen med de andra kvinnorna i kollektivet.
3. Symtomtolerans - tryggheten att inte bli övergiven när man visar upp sina problem.
4. Eftervården och långsiktigheten i behandlingen.

Genom de individuella samtalen med behandlarna kan kvinnan få möjlighet att bli sedd, bekräftad, få bärande relationer och bearbeta problem.

Väninrelationerna i kollektivet ger kvinnan möjlighet att i samspel med andra kvinnor utveckla sin relationella förmåga, vilket hjälper henne att stärka den egna kvinnliga identiteten. Symtomtoleransen innebär att behandlarna inte utesluter den som uppvisar sina symtom. Istället eftersträvar man förståelse och försöker överbygga dessa symtom som ses som uttryck för en djupare problematik. Det innebär att stå kvar även när kvinnan uppvisar symtom vilket kan vara påfrestande för både personal och andra i kollektivet. I förlängningen innebär det att man genom sådan kontinuitet i relationen vill skapa känslan av att människor är att lita på.

Eftervården innebär att kvinnan inte överges, utan får stöd och viss trygghet i ryggen när hon ger sig ut i världen utanför institutionen.

Annika Hallén Hemb & Pia Olsson (2002) kan i sin studie av ett par missbrukande ungdomar i behandling urskilja en skillnad i flickans respektive pojkens sätt att beskriva behandlingen. Flickan lyfter genomgående fram vikten av att prata med andra människor som det centrala. Samtidigt beskriver hon att det var en lång process innan hon kände förtroende för sin behandlare och började öppna sig. Hon tar också upp behovet av att ha någon som fick henne att prata. Detta visar sig inte alls vara lika centralt för pojken. Han är inte lika bekymrad över att söka förtroende hos behandlaren, utan accepterar de yttre ramar som finns kring samtalen och behandlaren genom att gå in i samtalet mer direkt.

Metod

Vi har i denna rapport en kvalitativ ansats (Eneroth 1984), där vi valt att använda oss av intervjuer för att belysa flickornas tankar och åsikter. För beskrivningen av verksamheten har vi använt oss av material som protokoll från personalmöten och planeringsdagar, anteckningar från behandlingskonferenser och den löpande verksamheten, samt den utvärdering av verksamheten som nämnts tidigare (Thomsen & Wall 2000).

För att belysa våra frågeställningar har vi valt att intervjua flickor som deltagit i Möjligheternas Rum. Sedan starten 1996 har 26 flickor deltagit i behandlingen. I den tidigare utvärderingen intervjuades tio flickor (Thomsen & Wall 2000). Vi har därför valt att begränsa oss till de flickor som deltagit i behandling under de senaste två åren och som avslutat den för mer än tre månader sedan. Vår tanke är att de därmed har hunnit få en viss distans till sin tid på Möjligheternas Rum.

När vi tittar närmare på de åtta flickor som det kom att röra sig om, ser vi att det ger en god representation av vilka flickor som deltar i vår behandling, hur vistelsen här har sett ut, hur lång tid de deltagit och hur avslutningen gått till.

Vi har tagit kontakt med flickorna med hjälp av ett brev (se bilaga 1). I brevet presenterade vi syftet med att vi kontaktar dem igen. Av de åtta flickor vi kontaktade var det en som inte ville intervjuas, eftersom hon endast deltagit i gruppen en månad. Övriga sju var positiva till att delta. Två flickor uteblev vid de intervjutillfällen vi kunde erbjuda inom vår tidsram. Kvar blev de fem flickor som intervjuades.

INTERVJUER

Intervjuerna gjordes individuellt på Möjligheternas Rum. Intervjun tog cirka en timma och spelades in på band, för att sedan skrivas ned ordagrant. För att göra intervjusituationen friare lät vi den som inte varit kontaktperson intervjua flickan.

Vi har använt oss av halvstrukturerade intervjuer (Kvale 1997) med intervjufrågor som grund (bilaga 2). Vår strävan har varit att låta flickornas egna berättelser och tankar få komma fram så mycket som möjligt. Våra intervjufrågor har vi haft som stöd för att försöka styra deras berättelser till att täcka in våra frågeområden, eftersom vi samtidigt vill få ett material som är någorlunda jämförbart. Ibland har vi inte hunnit med att ställa alla frågor till alla flickor, varför det kan saknas svar från någon på en viss fråga.

För att bearbeta vårt intervjumaterial har vi använt oss av grounded-theory-metoden (Eneroth 1984). Den innebär att man systematiskt försöker att gruppera och omgruppera sina data tills man gjort en så fullständig kartläggning av företeelsen som möjligt. I vårt fall har det inneburit att vi först har delat in flickornas berättelser utifrån våra intervjufrågor, för att sedan söka centrala teman. Dessa teman utvecklar vi i kommentarer och kopplar till teori och tidigare forskning.

Beskrivning av Möjligheternas rum

Möjligheternas Rum erbjuder flexibla lösningar inom det koncept som kort beskrivits inledningsvis med gruppverksamhet, familjearbete, individuella insatser, nätverksarbete och skolstöd. Arbetet inleds med en intervjuperiod där man försöker få en så tydlig bild som möjligt av hur flickans bekymmer yttrar sig, vilken hjälp man sökt tidigare och vilka förväntningar man har på det kommande arbetet. Hur erbjudandet till flickan och hennes familj ser ut grundar sig på vad de själva tagit upp som sina behov och önskemål om förändring.

KONTAKTMANNASKAP

Kontaktmannaskapet är en bärande del av behandlingen genom att varje flicka får en kontaktperson som blir ”spindeln i nätet” mellan flickan och hennes föräldrar, skolan, socialtjänsten och andra eventuella viktiga kontakter.

Genom kontakttimmen varje vecka får flickan egen tid med sin kontaktperson. Den första uppgiften för kontaktpersonen är att hitta rätt nivå på dessa samtal och gemensamt med flickan komma överens om hur man vill använda tiden. Det viktigaste är att kunna mötas och bygga upp ett förtroende och på sikt få en god relation. Den individuella kontakten kan även innehålla praktiska uppgifter som att besöka praktikplatser och skolor. Kontaktpersonens främsta uppgift är att stå vid flickans sida och följa henne i de processer som uppstår och stå fast när det ibland gungar runt omkring.

FAMILJEARBETE

Familjearbetet fanns inte med från början i behandlingsupplägget. Ganska snart blev det klart att det behövdes en tätare kontakt med föräldrarna. Detta både för flickornas egen skull och därför att behovet av föräldrastöd var större än man trodde när verksamheten startades. Idag kan det erbjudas regelbundna familjesamtal med hela familjen, föräldrasamtal eller samtal med t ex en

flicka och hennes mamma. Minimum är regelbundna träffar med föräldrarna en gång i månaden, där syftet är att ha en ömsesidig kontakt och att kunna utbyta information.

Många av familjerna är inte beredda att gå in i ett behandlingsarbete för egen del. Föräldrarna beskriver oftast inledningsvis att det är flickan som har svårigheter och att de själva inte har några problem. Det första steget kan vara att tillsammans med familjen bygga upp en god kontakt och ett ömsesidigt förtroende. I takt med att föräldrarna själva berör sina svårigheter eller behov finns möjligheten att ge nya erbjudanden om samtal. Ofta kan föräldrarnas förmåga att utveckla sitt samspel visa omedelbar positiv effekt på hur flickan mår och hennes förmåga att fungera i vardagen. Ibland kan en bedömning göras att det i första hand är flickan själv som ska ges ett eget utrymme under behandlingen och att föräldrarna bör finnas med mer i bakgrunden.

NÄTVERKSARBETE

När det gäller nätverksarbete hålls regelbundna samarbetsmöten några gånger per termin. Viktiga personer runt flickorna inbjuds, och representanter för både familj, skola och socialtjänst deltar. Här tas beslut om att börja eller avsluta behandlingen, och här görs en gemensam planering och uppföljning av arbetet. Tanken är att det är viktigt att alla vuxna runt flickan visar att de kan träffas, samarbeta och dra åt samma håll. Målet är att mötena ska bidra till att skapa den trygga ram inom vilken flickan ska kunna våga visa sig med både sina svårigheter och möjligheter. Om någon krissituation uppstår under behandlingens gång finns möjligheten att kalla till ett extra samarbetsmöte med syfte att mobilisera nätverkets resurser.

GRUPPVERKSAMHET

I gruppverksamheten finns plats för sex flickor samtidigt. Flickorna träffas två eftermiddagar i veckan. Varje tillfälle är två timmar. Gruppen leds av två personal

som även är kontaktpersoner för var och en av flickorna.

Tanken är att gruppen har skapande som tema, men att det skapande inte är huvudsyftet med att samlas på detta sätt. Det finns även andra skäl till varför gruppen är viktig. Det handlar om att låta den få bli en tryggsplats i vardagen utanför flickans vanliga sammanhang, eller att hon genom att delta i gruppverksamheten får möjlighet att träffa flickor i liknande livssituation som henne själv. Det kan också vara en möjlighet att lära sig mer om sig själv i förhållande till andra.

Strukturen är densamma varje gång med en inledande samling där alla får möjlighet att säga något och där det gemensamt bestäms vad som ska göras vid dagens gruppstillfälle. Därefter följer en eller flera förberedda skapandeövningar som leds av personalen, en paus med mat eller fika och till sist en avslutande samling där dagens erfarenheter samlas ihop innan alla skiljs åt.

På skollov finns även möjlighet att åka iväg på utflykter eller läger med gruppen.

SKOLSTÖD

Skolstödet har tillkommit under senare år eftersom flickorna haft stora behov av stöd samt att skolans resurser ofta har varit uttömda när flickan blir aktuell hos Möjligheternas Rum. Det kan vara en situation där en flicka inte orkat gå till skolan på länge och att hon upplever steget tillbaka alltför stort att ta omedelbart. I något fall kan familjen och skolan ha bedömt att det är nödvändigt att hitta en annan skola/skolform och det kan uppstå ett tomrum medan man söker efter en ny skola. Även när flickans ordinarie skolsituation fungerar tillräckligt bra kan det finnas behov av stöd när det gäller läxläsning.

Skolverksamheten på Möjligheternas Rum med en speciallärare kan erbjuda flickorna stöd både i form av undervisning enskilt eller i liten grupp, och när det gäller planering av ett återinförande i skolan. All undervisning sker i tätt samarbete med den skola där flickan är inskriven.

BEHANDLINGSINRIKTNING

Grundtanken i utformandet av behandlingen är att med Winnicotts ord försöka skapa ett ”tillräckligt gott hållande”. Inom dessa ramar ska flickorna kunna visa sig som de är, bli sedda och kunna få utrymme att utvecklas som människor. Målet är att skapa en pålitlig relation, vilket kan ta tid eftersom de flesta av flickorna har erfarenheter av brister i sina tidiga nära relationer.

Genom relationerna som skapas kan de pröva både personalen och sig själva, vilket ger dem nya erfarenheter och de kan hitta nya sätt att förhålla sig på. Det gäller att stärka och bygga vidare på de positiva delar som finns inom flickorna, så att det kan börja sätta spår även i den konkreta, yttre världen, till exempel genom att de börjar fungera i skolan igen.

Genom att arbetet är uppbyggt av många delar skapas flera forum i vilka personalen träffar flickan och hennes viktigaste personer. Under en och samma vecka kan kontaktpersonen träffa flickan i gruppen med jämnåriga, på en kontakttimme med henne själv, i ett familjesamtal med föräldrarna och på ett skolmöte med hennes lärare, vilket ger en koncentration i kontakten och mycket material att arbeta med. Genom att det finns flera forum i vilka man träffas kan systemet tåla perioder av trassel med någon av delarna. Behandlingsarbetet är noga genomtänkt och strukturerat, från det första mötet med flickan och hennes familj när de kommer på ett informationsbesök om verksamheten till den sista tydliga avslutningsperioden, där en viktig del är att ge respons och positiv feedback. Den tydliga strukturen i upplägget syftar till att ge trygghet och stabilitet.

SKAPANDE SOM TEMA

Skapande som tema väcker olika reaktioner hos flickorna vid den första presentationen. Allt ifrån skeptiska kommentarer där någon är mån om att tala om att hon absolut inte kan måla, till mycket entusiastiska kommentarer där en annan flicka ser just det som en bidragande del till att hon vill börja.

Med skapande som tema får flickorna möjlighet att prova på olika material som måleri med olika tekniker, lera och skulptur, foto, dikt och text mm. Tanken är att de ska ges möjlighet att uttrycka sig på annat sätt än via det talade ordet som annars är så dominerande. I valet av skapandeövningar har inspiration hämtats från bland annat Levande Verkstadspedagogiken som den har skapats och förmedlats av Adelyne Cross-Eriksson (Hallström 1996). Levande Verkstadspedagogiken går ut på att man lägger upp övningarna på ett lekfullt sätt för att komma bort från prestation och läsningar. Övningen är uppdelad i olika moment som på olika sätt hakar i varandra. Det innebär att deltagarna oftast inte vet från början vad slutresultatet skall bli.

Flickorna som deltar i Möjligheternas Rum har ofta erfarenheter av att de velat göra fina saker i andra sammanhang och inte lyckats så bra som de velat. Deras förväntningar på hur resultatet skall bli är ofta högre

än vad deras förmåga och uthållighet är. Därför är det särskilt viktigt att de får känna att de lyckats göra något som de känner sig nöjda med. Levande Verkstads-pedagogiken är bra för att kunna avdramatisera dessa känslor.

Ett viktigt mål är att hjälpa flickorna att slutföra sina påbörjade projekt eftersom många har liten uthållighet och lätt ger upp i förtid. Ibland varierar Levande Verkstadsövningar med pyssel som t ex pärlarbeten och korttillverkning. För vissa flickor är detta pysslande vilsamt och populärt.

Vid måleri analyseras inte de färdiga bilderna, men varje flicka får möjlighet att säga något om sin bild och hur det var att måla den. Om gruppdeltagarna är trygga med varandra får flickorna även utrymme att ge feedback på varandras målningar, men bara utifrån sig själva och sina egna associationer. Flickorna får öva sig i att associera till de färdiga bilderna och att vänja sig vid tanken att inga associationer kan vara ”fel”. Ofta är de generösa och ger varandra mycket positiv förstärkning.

När någon avslutar i gruppen ingår som en del att flickan tillsammans med ledarna tar fram och sätter upp de målningar och föremål som skapats under tiden hos oss. Flickornas kommentarer vid detta tillfälle speglar hur olika det kan vara för dem med skapandegruppen. Någon kan ha varit med i gruppen i ett och ett halvt års tid, ha deltagit i alla övningar och efteråt kommentera att det viktiga med gruppen var att sitta och prata och fika, få massage eller åka på läger. Någon annan kan uttrycka att det bästa var att ”kunna få ur sig allt” i t ex måleri och visar stolt upp sina stora målningar. I något fall kommenterade en flicka häpet att målningarna speglade hur hon hade mått under tiden. Hon såg att färgerna hade förändrats med tiden och kopplade själv samman förändringarna i sitt sätt att måla med tiden då hon började må bättre.

VILKA ÄR FLICKORNA?

Flickorna i gruppen är mycket olika varandra, med olika bakgrund och har svårigheter som yttrar sig på många olika sätt. En flicka kanske rör sig i kretsar med kriminella killar där man umgås på fester med mycket alkohol och droger. Hon behöver lära sig att sätta gränser och skydda sig från farliga situationer. I samma grupp kan det finnas en annan flicka som vänder sin ångest inåt, som skär sig själv och vars första mål kan vara att överhuvudtaget kunna komma iväg hemifrån. Gemensamt för de flesta flickorna är att de på ett eller annat sätt har hamnat utanför i skolan och inte kan ta sig tillbaka utan en större insats. Redan när flickan

kommer på den första informationsträffen och verksamheten presenteras är intresset för de andra flickorna stort. Frågor kommer ofta om vilka de andra är, vilka skolor de kommer ifrån, om det är någon de känner. Många av våra flickor har haft stora svårigheter med jämnåriga.

Flickorna kommer också från skilda sociala förhållanden. En majoritet bor hos sin mor som är ensamstående och saknar vidareutbildning efter eventuella gymnasiestudier. Flera av föräldrarna arbetar inom vård eller serviceyrken. Några är sjukskrivna eller förtidspensionärer. Det finns också en och annan familj där båda föräldrarna är välutbildade och har en etablerad social situation. Flickorna kommer främst från någon av de tio högstadieskolorna i de västra stadsdelarna i Göteborg.

När det gäller flickornas ålder kan den variera mycket inom samma grupp. Möjligheternas rum riktar sig i första hand till högstadieelever men tar även emot flickor i gymnasiet. Gruppen får ofta karaktären av en syskongrupp med både äldre och yngre flickor. Detta tänker vi kan ha en positiv inverkan så länge det inte blir för långt emellan flickorna i utvecklingsnivå.

Fallbeskrivningar

Flickorna som beskrivs i dessa fallbeskrivningar har fingerade namn och informationen är uppdiiktad.

Sofia

kommer till Möjligheternas Rum när hon är 16 år. Hon har då avbrutit olika gymnasieprogram efter kort tid och går sällan ut hemifrån. Hon skadar sig själv genom att skära sig och har vissa sociala fobier. BuP anser att deras samtalskontakt inte är tillräcklig. När Sofia börjar på Möjligheternas Rum är mamman sjukskriven för att vakta flickan så att hon inte ska skada sig. Sofia deltar i behandlingen i drygt två år. När hon avslutar har hon slutat skära sig och mamman arbetar igen. Idag planerar hon att börja med vuxenstudier men har fortfarande kvar vissa fobier.

Nina

kommer till Möjligheternas Rum i åk 8. Skolan uttrycker sin oro över att Nina skolkar, ofta är i bråk med jämnåriga flickor och ibland får stryk. Hos socialtjänsten undrar man över hur flickan har det hemma. Efter cirka ett år i behandling börjar Nina berätta om mammas periodvisa missbruk och hur hon då tar hand om både sin mamma och sina syskon. En utredning startas hos socialtjänsten angående barnens situation. Nina deltar i Möjligheternas Rum i drygt två år plus ett halv-

års efterarbete med sin kontaktperson. Idag går hon i gymnasiet och planerar att flytta hemifrån.

Sanja

kom till Sverige med sin mamma ett år innan hon börjar i Möjligheternas Rum. I hemlandet har hon varit med om våldsamma bråk mellan sina föräldrar och har bott hos släktingar i perioder. Väl i Sverige blir konflikterna mellan Sanja och hennes mamma allt kraftigare och hon rymmer hemifrån gång på gång. Kulturkrocken är stor mellan mammans ideal och flickans vilja att leva som svenska ungdomar. Sanja kommer till Möjligheternas Rum när hon är 15 år, och avslutar efter ett och ett halvt år då hon flyttar till en annan stad. Idag har relationen till mamman stabiliserats och flickan är gift med en man från hemlandet.

Hanna

har varit hemma från skolan i cirka ett år innan hon börjar i Möjligheternas Rum i åk 9. På skolan har man försökt hämta flickan, men detta har bara lyckats några dagar i taget. Både Hanna och hennes syster har vänt på dygnet och blir kvar hemma från skolan när föräldrarna gått till sina arbeten. Ibland blir det fysiska bråk mellan syskonen när de är ensamma hemma och föräldrarna uttrycker sin maktlöshet över situationen. Efter ett år i behandling uppmärksammar personalen att insatsen inte är tillräcklig och att Hanna behöver komma hemifrån för att bryta sin isolering. Möjligheternas Rum finns med i ytterligare ett halvår tills Hanna flyttar till en ungdomsinstitution. Idag bor hon kvar på institutionen och har börjat gå till skolan regelbundet.

Jenny

går i åk 9 och har varit hemma från skolan i flera månader när hon börjar i Möjligheternas Rum. Hon vågar inte gå till skolan efter ett slagsmål med några jämnåriga flickor och är nedstämd. Hon har gjort ett suicidförsök och föräldrarna är mycket oroliga. I hemmet sker kraftiga maktkamper mellan både Jenny och hennes syskon och mellan barnen och föräldrarna. Jenny beskriver att det är hon som bestämmer i familjen. Jenny stannar i Möjligheternas Rum knappt ett år. När hon avslutar behandlingen sköter hon sin skola igen. Idag går hon i gymnasiet och beskriver att bråken hemma lugnat sig.

Flickornas berättelser om Möjligheternas rum

Vi har sammanfattat flickornas berättelser i intervjuerna utifrån olika frågeområden eller teman. Därpå följer en kommenterande text där vi reflekterar över flickornas svar och knyter an till de teorier vi använt.

FLICKORNA BESKRIVER MÖJLIGHETERNAS RUM

Våra intervjuer inleddes med en allmän fråga där flickorna fritt fick beskriva vad Möjligheternas Rum är och vad de minns mest. Samtliga flickor talar då om gruppen och gemenskapen med de andra flickorna. De flesta av dem tar upp det man gjorde på gruppen och att det är något roligt. Ett par flickor beskriver Möjligheternas Rum som ett ställe där man kan tänka på sig själv och få en bättre självkänsla:

(Det är) ett ställe där man träffar folk och kan tänka på sig själv och kan få hjälp med saker och prata och fundera på saker.

(Det är) jättebra för en tjej för att få en självkänsla eller tro på sig själv, och man får kompisar här... De pratar med dig och två dagar i veckan så gör man olika grejer så att man inte tänker på saker som man blivit upprörd på.

Att prata

Att prata är ett tema som omedelbart dyker upp i flickornas berättelser.

De flesta av flickorna beskriver att man får prata på Möjligheternas Rum, t ex med de andra flickorna, med sin kontaktperson eller med sin familj. Om de individuella samtalen med kontaktpersonen berättar några flickor att man kan få prata om sina bekymmer eller fundera tillsammans om livet just nu. En flicka säger att det är en fördel att man känner sig fri att prata och att man kan prata medan man gör något annat:

Man lär sig mycket saker typ om hur man pratar med människor och sånt. Man blir inte tvingad till det som man blir hos en vanlig kurator... man behöver inte prata hela tiden, man kan prata lite och göra något annat.

En flicka talar om att få respons:

Man får lite objektiv (perspektiv) på vad man håller på med och sådär. Andra folk kommer och tycker och tänker om det man gör, eller man kan bara sitta och prata.

Kommentar:

Flickornas spontana beskrivningar av Möjligheternas Rum som ett ställe där man pratar pekar på att flickorna har tagit till sig våra tankegångar om att det är viktigt att prata med andra och få möjlighet att uttrycka sina tankar och känslor.

Att flickorna på detta sätt återkommer till att man pratar på Möjligheternas Rum sammanfaller med Hallén Hemb & Olssons studie (2003), där flickan de intervjuat genomgående lyfter fram vikten av att prata med andra människor som det centrala i behandlingen.

GRUPPVERKSAMHETEN Gemenskapen i centrum

När vi frågar dem vilken del i Möjligheternas Rum som var viktigast för dem svarar de flesta att det var gruppen. De talar om gemenskapens betydelse och några säger att de har kunnat öppna upp och börjat prata med andra. Två röster:

Gruppen! Då lärde jag mig att jag inte behöver vara så instängd och hålla allting för mig själv, utan att jag kunde prata med de andra.

Det var gruppen... för då tänkte jag på mig själv och då var jag med andra, träffade nya folk, trevliga, och hitta på saker för min skull. För när man är i gruppen, även om man är med många andra... så tänker man på sig själv och man går ju dit för sin egen skull.

Flera av flickorna ger spontant ett positivt svar när de berättar hur det var för dem att träffas på det här sättet. De talar om att göra roliga saker, att ha det mysigt, att träffa andra som är som man själv och att man får vila. En av dem säger att det är någonting hon inte upplevt innan. Tre flickor beskriver:

Det mesta var kul förutom att måla tillsammans (på ett stort papper)... Det jag saknar mest är när du alltid masserade mig!... Jag tycker vi gjorde bra saker... t ex vi åkte på läger, vi åkte ut och åt också... vi hade vattenkrig här nere...såna grejer. Det var skitskoj!... Man åkte bort, man klädde ut sig... och vi sjöng ganska mycket och lyssnade på våra speciella cd... det var kul att man gjorde någonting med dom andra tjejerna som man inte hade gjort i vanliga fall.

Här var mysigt, väldigt mysigt! Man fick måla vad man ville nästan, eller pyssla... det var väl på sätt å vis bra att det var så pass få människor. Skulle vi vart mer så skulle jag nog inte vågat prata med någon... Så träffar man andra människor som också känner att de vill prata med någon men inte riktigt vågar typ.

Man vilar ju... tiden går mycket snabbare med dom. Man tänker mindre, kanske man får mycket bra vänner, man känner sig trygg med dom. Det är en sak jag inte upplevt innan.

När vi frågar flickorna vad de tycker krävs av en flicka för att hon ska kunna delta i Möjligheternas Rum, beskriver flera av dem hur de tycker man ska vara på gruppen:

Hon kan ju inte vara för otrevlig... eller säga elaka saker.

Man ska vara öppen och ärlig, och så ska man visa respekt mot andra... inte vara egoistisk och kunna gå med på vad andra vill göra.

(Det är viktigt) att hon inte kommer hit och tror att hon är någonting speciellt, över alla dom andra.

En annan flicka berättar att det kom en flicka till gruppen som hon tyckte var för annorlunda:

Man får ju vara hur man vill, det är inte det. Men hon betedde sig konstigt. Jag tror att den tjejen skulle behövt å... vara med yngre folk eller bara med en kontaktperson, ha samtal och hitta på nåt...

Kommentar:

Flickornas betoning av gruppgemenskapen överensstämmer med Trulssons (2003) erfarenheter av kollektivets betydelse i kvinnobehandling. När flickorna talar om hur man ska vara för att kunna delta i Möjligheternas Rum tolkar vi det som deras önskan om att det ska skapas en god gemenskap för dem här. Den flicka som säger att en flicka som går här inte ska tro att man är något speciellt kanske uttrycker en önskan om en jämlik relation, där ingen hamnar i underläge?

Utifrån Chodorows teori (1988) blir det lättare att förstå varför identifikation och samhörighet med de andra blir så viktig för flickorna i gruppen. Den flicka som tar upp fördelen med att få träffa andra människor som också känner att de vill prata med någon men inte riktigt vågar, lyfter fram vikten av att känna samhö-

righet med de andra. Vetskapen om att var och en som går här har problem av något slag tror vi kan göra att flickorna inte behöver dölja sin bakgrund på samma sätt och att de därför lättare kan identifiera sig med varandra.

En flicka tar upp dilemmat när någon är för annorlunda. Vi tänker att även det hör ihop med flickornas sökande efter likhet och identifikation. Det kan väcka olust både hos den flicka som blir udda och hos de övriga i gruppen, om någon avviker för mycket. Kanske det blir extra hotfullt för våra flickor när någon blir för annorlunda, eftersom de därmed påminns om egna erfarenheter av utanförskap?

Att våga visa sin ilska

Flera flickor tar på olika sätt upp svårigheterna med att visa sig med alla sina känslor. En flicka berättar att hon egentligen har lätt att komma nära människor, men att det var svårare för henne i gruppen eftersom hon visste att alla hade egna problem och att hon ville vara försiktig. Hon beskriver hur hon höll igen i början och hade svårt att uttrycka vad hon egentligen kände eftersom någon kunde bli ledsen:

Så snart man säger något kan det bli mycket problem... Det var därför jag under hela det första året undvek att visa mina känslor... Jag var alltid glad, en fin tjej - jag spelade egentligen. Det märkte jag när jag började visa mina känslor. Att jag hade lurat mig själv... Jag försökte vara fin mot alla och snäll... Jag hade haft jättemycket (problem) och ändå hade jag inte visat mina känslor... Jag kunde inte det och det är därför jag exploderar på en gång. Och det är inte bra. Man kan ju få en person att bli ledsen på grund av det.

Hon berättar vidare hur hon började visa mer av hur hon egentligen mätte efter ett år i verksamheten.

En annan flicka talar om att hon inte hade några direkt öppna konflikter men däremot några ”tysta”, där hon beskriver att hon visserligen tyckte mycket men undvek att säga något öppet till de andra. Ytterligare en flicka talar om att hon inte hade så många konflikter, men minns att hon blev ledsen flera gånger:

Jag tror inte vi hade så många konflikter... jag vet bara att jag blev väldigt ledsen flera gånger... det var på min födelsedag. Jag vet inte om dom kom någon gång för att fira mig.

Kommentar:

Temat att våga visa sig med alla sina känslor kommer igen på olika sätt i flickornas berättelser. Flickan som talar om att hon höll inne med sina känslor i ett år innan hon började öppna upp, illustrerar det dilemma som Baker-Miller (1976) talar om i sin teori om under-

ordning. När flickorna har en bakgrund där de upplevt en underordnad situation med till exempel våld och övergrepp är det lätt att ta till strategier där de döljer sina känslor väl. Flickan i exemplet ovan beskriver hur hon i första hand är inriktad på de andra flickornas behov under den första tiden hos oss. Hon undviker att visa sin vrede av rädsla att förlora de relationer och det sammanhang som Möjligheternas Rum utgör för henne. Hon berättar att hon till en början försökte vara snäll och fin eftersom hon tänkte att någon skulle kunna bli ledsen om hennes ilska visade sig.

Även de flickor som talar om att de inte hade några konflikter här för tankarna till Baker Millers resone-mang. Vi tänker att detta handlar om samma sak nämligen svårigheten att säga ifrån och rädslan att relationerna ska förstöras om man visar sin ilska. Kanske är det så att en del av våra flickor av samma anledning hellre beskriver sin vrede i termer av att de är ledsna eller besvikna istället för att de är i konflikt?

En flicka beskriver att det tog ungefär ett år innan hon vågade släppa fram sin vrede. Därför är det viktigt att ha med i beräkningen att det kan krävas en längre tid i behandling för att en flicka ska våga visa vad hon egentligen känner.

Att vara ur form

I flickornas berättelser ser vi att de är mycket uppmärksamma på hur de andra flickorna mår och att de påverkar varandra mycket på gruppen. När någon inte vill delta i aktiviteten eller när någon uteblir väcker det mer eller mindre kraftiga reaktioner hos de andra. Samtliga flickor tog upp hur jobbigt det kunde vara att någon var ur form eller inte mådde bra, vilket två av flickorna beskriver så här:

Om någon annan hade en dålig dag låg det liksom ett moln över alla andra

Då är det inte lätt att koncentrera sig, för då sitter alla och tänker på den här personen som dragit sig undan... Man försöker få med personen. Funkar inte det så får man låta henne vara, för att inte göra det värre.

Flickorna berättar också hur det kunde vara när de själva inte ville delta. En flicka beskriver den ambivalens hon kunde känna inför att delta och att hon kunde ändra sig och vilja vara med efter ett tag:

Jag ville vara med men jag ville ändå inte vara med. Det kunde vara bra om man satte sig ner och pratade en liten stund.

Flera flickor talar om behovet att ibland få vara ifred under grupptiden. En flicka säger att oviljan att delta kan vända om man får vara ifred en stund. Hon betonar att det var bra att ledarna inte lämnade den personen helt som inte ville vara med, utan att de kollade av då och då och inbjöd till att komma med om man ville:

Det var bra att de inte försökte kämpa emot eller få mig att göra något, utan att de bara lämnade mig så som jag ville. 'Om du behöver något så säg bara till'... De försökte förstå att det inte var jag som inte ville, utan att jag egentligen inte mådde bra och att det var därför jag inte ville.

De betonar också hur viktigt det är att verkligen låta den flickan vara ifred som mår dåligt. De vill att vi ledare ska lyssna, men inte tjata och ställa en massa frågor:

Ni säger 'kom hit även om du är ledsen eller arg, det spelar ingen roll. Säg till när ni kommer så slipper ni prata om det.' Så kommer man hit: 'Är du arg?', 'Vad är det som har hänt?', 'Varför tycker du så?'... och så tjarar ni ihjäl er ändå!

Några av flickorna berättar att de ibland kunde låta bli att komma till gruppen eftersom de mådde dåligt. En flicka beskriver att det kunde vara svårt att komma när hon var ur form på grund av den uppmärksamhet hon fick här:

Hade man det jobbigt hemma så ville man inte komma hit... Är det nånting hemma så är man ledsen och då har man inte lust att gå till nåt annat ställe. För då känner man att bara man pratar om det de' minsta lilla så faller man ihop och börjar gråta... (Var det lika svårt att gå hit som att gå till skolan?) Jag tror att det är svårare här... därför att när man var här och var ledsen och satt med kontaktpersonen, då satt hon (och frågade) 'varför känner du så?'...

Hon berättar om en utflykt då hon inte mådde bra, att det blev konflikt och att hon gick därifrån. Hon föreslår att man tillfälligt skulle kunna dela upp gruppen om det blir för jobbigt när en mår dåligt och har svårt att delta medan de andra vill göra det som planerats, och säger:

Är det så att vi är jätteledsna och ni märker det innan vi ska iväg nånstans och ni märker att det kan bli dåligt för gruppen, skit i att ta med oss då - det blir bara fel.

(Är det bättre att vi säger att ni får gå hem då?)... jag tror inte det hade vart så jättebra heller om man är ledsen och väldigt deprimerad, och ni känner att det kommer att bli dålig stämning i gruppen, att skicka hem mig då - vad är det för mening att gå här då?

Kommentar:

Att samtliga flickor så engagerat berör temat att vara ur form och få vara ifred överensstämmer med Trulssons (2003) forskning där en av de fyra hörnstenarna i kvinnobehandling är symtomtolerans. Symtomtolerans handlar om att man inte utesluter någon som visar upp sina symtom vilket för våra flickor kan vara t ex håglöshet, ledsenhet och olust. Det är viktigt att möta flickan med förståelse att det handlar om en djupare problematik. Flickan som säger att man måste få vara här trots att man är ledsen och deprimerad sätter fingret på nödvändigheten av symtomtolerans i arbetet på Möjligheternas Rum och förmodligen i allt behandlingsarbete.

De flickor som redan innan hade svårt att komma hemifrån beskriver att det var ännu svårare när de mådde dåligt, vilket gjorde att de oftast uteblev sådana dagar. Vi tänker att även detta handlar om symtomtolerans eftersom deras symtom är att utebli. Arbetet ligger i att underlätta för dem att komma tillbaka hit igen.

Den flicka som beskriver att hon inte fick vara ifred när hon kom till gruppen och mådde dåligt, belyser det dilemma vi kan hamna i som ledare. Vi måste lyssna till den flicka som kommer och mår dåligt och samtidigt ta hänsyn till de övriga i gruppen. De andra kan behöva få vila från bekymmer och komma igång med en övning, men kan ha svårt att koncentrera sig när någon i rummet mår dåligt och inte vill prata. Därför är det viktigt att komma överens med flickorna om en miniminivå där man i alla fall behöver säga: "Hej jag mår dåligt idag och vill vara ifred."

Balansgången är hårfin mellan att ge flickorna möjlighet att kunna uttrycka sig, och att inte ställa en fråga för mycket utan att respektera deras ovilja eller oförmåga att prata just då. Det är viktigt att inte göra "intrång" (Winnicott 1993) genom att till exempel fråga för mycket. Det har gett oss en påminnelse om att vi som ledare i gruppen måste vara mycket lyhörda, att vi visar att vi står ut med ett avvisande i stunden och att vi litar på att flickan kommer att öppna sig senare, i sin egen takt.

Att komma överens

I flickornas berättelser blir det tydligt att flera av dem fortfarande bär med sig känslor av besvikelser som de känt i förhållande till de andra i gruppen. En flicka beskriver att hon blivit besviken många gånger när hon upplevt att hon ställt upp mycket för andra som inte gett samma tillbaka:

Jag är en sån tjej som... när man säger vän - då ger jag allt!
Men sen ser jag att de ger ingenting alltså...

Hon berättar att hon umgåtts med en av flickorna utanför Möjligheternas Rum, att det uppstod en konflikt mellan dem och att hon kände sig sviken efteråt.

En annan flicka berättar att en konflikt med en av de andra flickorna gjorde att hon ville sluta på Möjligheternas Rum. Hon beskriver att hon aldrig varit så nära någon förut, och att det hon behövde då var att få avstånd till den andra flickan ett tag. Hon tror att det hade underlättat om man inte hade behövt vara med på samma aktiviteter under en period. Hon säger att hon tror att det hade kunnat lösa sig om det hade fått gå en tid, eftersom hon skulle sakna den andra flickan:

Det blir så när man kommer för nära ibland, då behöver man lite avstånd... Man måste ju prata förr eller senare, man hade ju inte klarat att gå omkring helt tysta.

Ett par flickor tar upp hur det blir när det uppstår konflikter mellan flickorna i gruppen. En flicka säger att det då behövs att vi ledare finns med så att inte bråken blir större. En annan flicka betonar också ledarnas roll när sådana situationer uppstår genom att de lyssnar och ser till att man pratar ut om det är något problem. Hon talar om att hela gruppen ibland kunde vara med och lyssna även om det var en konflikt mellan två personer:

...för eftersom det är mellan två gruppledare har (alla) med saken att göra.

Flera flickor tar upp vikten av att kunna vara med och påverka vad man ska göra i gruppen. De säger att det är viktigt att man frågar var och en vad man vill och försöker hitta fram till en kompromiss. En som talar om detta lägger tonvikten på att man inte alltid ska bli tvingad att göra det någon annan föreslår. Samtidigt betonar hon att man måste kunna kompromissa, och att ledarna får gå in och bestämma om flickorna själva har svårt att komma överens.

Ett par flickor talar om hur man kan bjuda till och förbättra en dålig situation eller stämning:

Det är viktigt att kunna förstå varandra... och att man ska försöka hänga med (när någon annan) vill något så att det blir en bra stämning. Att man gör allt tillsammans... för vi är ju en grupp och alla har problem så vi måste kunna komma överens.

Det kunde vara nåt sånt litet bråk... det var oftast så att då ringde dom en från gruppen och frågade 'Var är du nånstans?'... Det var kul! För då visade dom intresse och att dom ville att man kommer hit.

Kommentar:

Chodorows (1988) teori och Bjerrum Nielsen & Rudbergs (1991) forskning om flickors socialisation och hur det kan bli för de flickor som står i utkanten av eller helt utanför en väninnegemenskap kan förklara varför flickorna har så stora förhoppningar på den gemenskap som erbjuds på gruppen. Flickornas berättelser visar att de satsar stort och också blir djupt besvikna när de känner att relationerna inte lever upp till deras förhoppningar.

Att det uppstår konflikter mellan flickorna kan säkert ha flera orsaker, men vi tänker att de även i dessa relationer iscensätter de teman de bär med sig från sina tidigare erfarenheter. Deras gemensamma längtan efter någon som förstår gör kanske att de satsar för mycket för tidigt? Detta kan i sin tur göra att de känner sig utlämnade och besvikna.

En flicka berättar att det var viktigt när de andra flickorna ringde henne. Att någon på det sättet gick utanför de givna ramarna här kan ha inneburit att hon kände sig extra betydelsefull och att det kunde upplevas som något äkta.

Flickorna beskriver att det är viktigt att kunna påverka och kompromissa, vilket handlar om hur de på olika sätt förhandlar med varandra (Berggren 2001). Genom att de regelbundet får hålla på med sådana förhandlingar här ges de möjlighet till nya erfarenheter av att de blir lyssnade på och får ta plats. Samtidigt måste de också träna sig i att lyssna på vad de andra har att säga och tillsammans komma fram till en kompromiss. Detta är en värdefull träning som kan påverka flickornas syn på sig själva i förhållande till andra och ge dem nya erfarenheter av vem de är i en förhandling.

När det gäller konflikter som uppstår tar flickorna upp behovet av att ledarna finns med för att kunna hjälpa till i dessa situationer. Vi tänker att deras erfarenheter av att faktiskt lösa konflikter på ett konstruktivt sätt är få, och att de därför har behov av att känna att ledarna finns där som stöd och ser till att man pratar ut om det är något problem.

Struktur och ramar

När vi frågar vad flickorna tyckte om att det var samma struktur vid gruppstillfällena kommenterar de flesta flickorna samlingarna i början och i slutet av varje gång. Några säger att det visserligen varit tråkigt med samlingarna, men tycker samtidigt att de behövdes. En flicka säger att fördelen med den fasta strukturen var att man visste vad som skulle ske och att man kunde

ställa in sig på hur det skulle vara. Två av flickorna talar om samlingarna som ett utrymme då man kunde prata och bli lyssnad på:

Det är liksom en start! För om man bara skulle gå in och sätta sig o måla så skulle det inte kännas som om gruppen började då... Det var just då man pratade, så det hade inte gått att ta bort. Det är inte kul att bara gå hit och gå hem utan att säga ett ord. Man måste ju ha någonting sagt.

Det var väl ganska bra ändå. Man pratade då och folk lyssnade på en.

En annan flicka tycker att det var mysigt att samlas på golvet och säger att det var lättare att slappna av och prata där än runt bordet. Hon säger att samlingarna gärna kunde vara längre, för att öka möjligheten att få slappna av:

Jag tycker man är mer avslappnad på golvet... men det kan vara längre - typ en kvart. Så kan man lyssna på musik eller läsa dikter för varandra, så att man vilar mer.

Flera flickor talar om att man måste bestämma tillsammans vad man ska göra under grupptillfället. En flicka säger att det var bra att man kunde variera vissa rutiner ibland som t ex vilken dag man ska laga mat, eftersom det var tråkigt att alltid ha det på samma sätt. En annan flicka berättar att det oftast var ledarna som hade bestämt vad man skulle göra men att man ibland kunde ändra på det. Hon tror att stämningen skulle kunna bli bättre om alla fick göra mer som de själva ville och att allt inte var bestämt i förväg.

Hon tillägger:

Ibland så har man inte lust att lyssna på någon annan, speciellt inte någon vuxen. Man vill göra som man själv har lust.

De flickor som hade varit mycket isolerade hemma innan de började på Möjligheternas Rum talar om behovet av att få rutiner och komma iväg hemifrån. De beskriver också att det var positivt att de tvingades ta kontakt med andra även om det var jobbigt, speciellt till en början. En flicka säger att det var möjligt eftersom det var en liten grupp:

Jag var ju tvungen att ta kontakt med folk... under ordnade former. Det var ju inte lättare, men... det var ju mindre folk.

Till ramarna på gruppverksamheten hör också att det är en öppen grupp, dvs att man börjar och slutar vid olika tidpunkter. Det innebär för varje flicka att det förändras vilka som går i gruppen och hur många man är under tidens gång. På vår fråga om de tycker att det spelar någon roll säger flera flickor att det varit nega-

tivt. En flicka säger att hon ogillar när folk byts ut ständigt eftersom hon då måste berätta allt från början:

Jag hatar det!... För t ex min socialassistent - dom byter hela tiden. Jag gillar inte att berätta om mina grejer till olika personer hela tiden... Det är samma med kompisar. Man måste ta det från början. Det är tråkigt varje gång man upplever det.

En annan flicka beskriver att hon upplevde att de nya kom och inkräktade på hennes trygghet:

Jag tyckte att de inkräktade, i alla fall vissa av dem... på min mark, min trygghet och så kom de hit och ställde till det. (Vad innebär det?) Det blev bara konstigt att vara fler... Det var mer att det blev lite osäkert, men efter ett tag så kändes det inte så.

En av flickorna säger att det var en fördel för henne att flickorna i gruppen inte kände varandra sedan tidigare. När hon jämför skapandegruppen med en tjejgrupp i skolan säger hon att hon kunde prata mer här. Hon talar om att ha olika roller och att det också är viktigt att man inte pratar om Möjligheternas Rum och det man fått veta om varandra utanför våra lokaler, t ex i skolan:

(Det är viktigt) att det stannar här inne... Man kan prata mer (här). Här kan man vara sig själv... när man är i skolan kan man vara en helt annan person.

Kommentar:

Flickornas svar angående strukturen, rutinerna och ramarna kring gruppen kan samlas under två områden, nämligen trygghet och opposition.

Vi hör att samlingarna kan bidra till att skapa trygghet eftersom de ger en tydlighet och förutsägbarhet. En flicka beskriver att det var lättare att prata vid samlingen på golvet vilket vi också tror hör samman med att strukturen gav henne trygghet och hon därför kunde slappna av lättare. En tydlig struktur och ramor bidrar till att skapa den tillräckligt goda omgivning i vilken flickorna kan utvecklas (Winnicott 1993).

För de flickor som var isolerade hemma har det varit viktigt att de har fått träna på rutiner och har haft något att gå till som varit roligt och lagom krävande. En förutsättning för att de ska våga ta steget att öppna upp och bryta sin isolering tror vi är att gruppen varit så liten som max fem deltagare.

Behovet av trygghet blir extra tydligt när flera flickor berättar om vad det väckt hos dem när det kommit nya flickor till gruppen. Vi antar att det hos många av våra flickor kan skapas otrygghet när kontinuiteten störs

på detta sätt. Speciellt de flickor som har svårt att ta kontakt med jämnåriga eller som har upplevt många separationer tidigare i livet blir extra känsliga för detta. Så länge vi har en öppen grupp innebär det ett ständigt arbete att skapa och återskapa klimatet på gruppen som en tillräckligt trygg och tillåtande miljö för flickorna att kunna växa i.

En flicka tar upp hur viktigt det är att man inte känner varandra och att det man pratar om på gruppen stannar i rummet. Utifrån detta tänker vi att det är viktigt att vi i framtiden är noga med att betona att alla respekterar vad vi här kan kalla för en "rumssekretess".

Det andra området vi kan urskilja i flickornas berättelser är opposition.

Flera flickor tycker att det var tråkigt att det alltid var likadant och att man behövde variation. De nämner behovet av att göra det de själva vill eller att man vill göra tvärtom. De beskriver som flickan i exemplet ovan att man ibland inte har lust att lyssna på någon, och då speciellt inte på någon vuxen. Winnicott (1984) menar att tonåringen i sin utvecklingsfas har behov att trotsa uppsatta lagar och regler och ge samhället och vuxna motstånd. Våra flickors strävanden efter att hitta sin egen identitet blir synliga i motståndet mot reglerna och oss som ledare. För att kunna bidra till denna utveckling är det viktigt att vi är tydliga och uthålliga. Vi ska hålla på ramarna och bjuda motstånd tillbaka, men också uppmärksamma att det är viktigt för flickorna att de kan påverka och förhandla sig till förändringar när det gäller innehållet t ex under ett gruppstillfälle.

Gemenskapens lärdomar

Samtliga flickor tycker att de lärt sig något på gruppen som har bidragit till en positiv förändring för dem. Flera av flickorna talar om att de lärt sig att acceptera andra och komma överens med människor som är olika dem själva eller som de inte gillar. En flicka säger:

Jag har lärt mig att komma överens med personer... att inte ha några fiender eller ovänner. Man behöver inte komma för nära ifall man inte vill, men det är bra att inte bråka i alla fall... Jag lärde mig väl att acceptera att alla inte gillar alla.

Ett par av flickorna talar om att det varit bra för dem att de genom att delta i gruppen har tvingats möta nya människor och prata med dem. En av dem säger:

Jag lärde mig att det inte var så farligt med nya människor som jag tror.

En flicka beskriver att hon idag har lättare att ta kontakt med andra t ex i sin klass. Samma flicka säger att hon har fått se att det finns människor som är som hon själv:

Det finns människor som är som jag, fast de inte visar det så ofta.

En annan flicka talar om att hon blivit starkare och har lärt sig att säga nej.

Ytterligare en flicka säger att det viktigaste hon lärt sig av att delta i gruppen är att respektera andra, och låta dem vara om dom vill det:

...innan hade jag inte respekt för någon. Om jag blev arg på någon kunde jag säga nästan vad som helst, utan att tänka på vad den personen tänkte och tyckte... Nu låter jag dem vara. Nu kan jag tänka mig in i deras situation och hur jag skulle må om någon sa så till mig eller gjorde sänt mot mig.

Kommentar:

När vi ser närmare vad flickorna säger att de lärt sig på Möjligheternas Rum undrar vi om dessa lärdomar hade varit möjliga i en individuell behandling utan gruppverksamhet. Vi tror att det är just de konkreta erfarenheterna av både mysiga och konfliktfyllda stunder i gemenskapen med de övriga flickorna som har varit avgörande. Detta överensstämmer med Bjerrum Nielsen & Rudbergs (1991) och Trulssons (2003) tankar om kollektivet som en viktig del i kvinnobehandling.

Flickorna om skapande som tema

Flickornas åsikter och erfarenheter av skapande som tema skiljer sig mellan flickorna, även om de flesta uttalar sig positivt. Endast en flicka svarar spontant att det var tråkigt. Hon säger dock att det mesta var kul på gruppen förutom att måla:

Det var tråkigt. Vi skulle alltid måla tillsammans och sen göra saker... men dom blev fina när dom blev klara! (skratt)

Flera flickor beskriver att det var skönt att inte bara behöva prata utan att man kunde hålla på med något medan man pratade. En flicka tyckte bäst om när man fick hålla på med pyssel som glasmåleri, pärlarmband mm. Hon minns med ett skratt alla konstiga övningar som att måla till musik och associera. För henne var det positivt när man gjorde gemensamma målerier:

Det var väl det att alla gjorde samma konstiga sak... då stod man inte för ett tomt papper själv, utan då fick man idéer från andra... Man fattar inte riktigt varför man skall måla och så. Så kände jag i alla fall. Varför ska jag måla? Det mär

väl inte jag bättre av? Men sedan när man kommer över det så är det ändå ganska kul.

En annan flicka säger att hon nog var den som mest uppskattade skapandet av de som gick i gruppen då:

(Ledarna) brukade alltid (hitta på) något sätt så att det blev intressant för oss... binda våra ögon och vi skulle försöka måla något, en solnedgång t ex... Jag var den som tyckte mest om att måla... Vi gjorde en massa roliga grejer. Med lera (som vi skickade runt under bordet t ex)... Jag har haft jätteroliga stunder här, och det har även blivit så att alla hade tråkigt och vi inte kunde göra någonting.

En annan flicka tycker att man kunde göra fler måleriövningar med hela gruppen tillsammans av typen kommunikationsmåleri och berättar att hon gjort det flera gånger med ledarna:

Det är kul! Då får man ut känslor... och är man sur så kan man sitta och klottra något elakt på den andra sidan.

Kommentar:

Den flicka som beskriver att hon genom de gemensamma måleriövningarna fick idéer av andra och slapp stå för ett tomt papper själv, ger ett bra exempel på fördelen av att använda sig av Levande Verkstadspedagogiken (Hallström 1996) för att undvika låsningar och prestation.

Flickan som talar om att man kunde kommunicera och få utlopp för sina känslor till andra via måleriet får oss att tänka på att vissa övningar blir mer meningsfulla när flickan har en god symboliseringsförmåga och tillgång till sitt inre potentiella rum (Winnicott 1995).

Flera flickor nämner att det kunde vara lättare att prata när man sitter och pysslar tillsammans. Därför är det viktigt att inte förringa ”pysslandets verkan”. Återkommande stunder av pyssel behöver finnas med bland annat för att öka avslappningen och göra det lättare att prata.

KONTAKTTIMMARNAS OCH KONTAKTPERSONEN

Samtliga flickor återkommer på olika sätt till ämnen kring kontaktpersonen och kontakttimmarna och vi märker att det är starkt laddade teman för dem.

De flesta uttrycker att det var svårt med kontakttimmarna. Någon talar om att hon kunde känna sig tvingad att prata. Hon beskriver att hon hade negativa erfarenheter av detta sedan tidigare, och att hon därför valde bort sina kontakttimmar:

Jag var inte (på kontakttimmarna) så många gånger, jag ville inte komma... När jag väl var där försökte (kontaktpersonen) tvinga mig att prata fast jag inte ville det, som om det var hos en kurator eller psykolog. (Vad ville du haft ut av dem?) (Man skulle få) prata när man kände för det, t ex som på gruppen där kunde man prata om man ville eller så kunde man sitta i sin egen lilla värld och pyssla.” (Det låter som om den här delen av Möjligheternas Rum var jobbig för dig?) Ja... men ändå nyttig tror jag... på något sätt.

En flicka hade kvar sina kontakttimmar i ett år efter det att hon avslutat på gruppen. Hon beskriver att det hade varit bra med kontakttimmarna den första tiden på Möjligheternas Rum, men att det förändrades under det sista året. Hon säger att det då kunde vara svårt att ha kontakttimmarna i det lilla rummet när hon inte hade något att säga, och att det var bättre när hon och kontaktpersonen träffades ute på café:

För var det tyst när man kom och man inte visste vad man skulle säga, då sa hon till en: 'Ja, då sitter vi tysta här tills tiden är slut'. Då ska man sitta där i 45 minuter i det rummet och inte veta vad man ska säga. Det var hemskt! Sitta still och se henne när hon sitter där och nickar med huvudet... Man ska inte alltid vara här (i rummet), utan åka ut och fika. Då sitter man på café... då är det folk omkring och man sitter och pratar.

En annan flicka beskriver att hon tyckte det var mycket smärtsamt med kontakttimmarna under en period av behandlingen:

Ett tag ville jag absolut inte ha kontakttimmar med henne för jag tyckte det gjorde så ont inuti mig att prata om det hela tiden. Och (min kontaktperson) brukade säga att 'du kan prata om något annat', men det går inte... När man säger kontaktimme till mig så kommer jag alltid ihåg Mitt Liv! - (som jag har haft det) innan.

Idag ser hon att det var nödvändigt att prata om vad hon varit med om tidigare, för att hon skulle komma vidare i livet (se avsnittet *Att få distans och behov av efterkontakt*).

Ytterligare några flickor berör vad man kan tala om på sina kontakttimmar. Någon beskriver att hon inte kunde prata med sin kontaktperson om hur hon hade det hemma, av rädsla för att de sociala myndigheterna skulle få reda på det. Hon berättar också om vilka konsekvenser det kunde få när hon berättat något och det togs upp med mamman:

Såna problem som vi hade, det gick inte att prata om det med någon... Jag tyckte det var jobbigt att berätta för jag var rädd att det skulle komma ut... Det blev ju jobbigt för mamma undrar ju varför jag sagt så, och så kanske jag inte kunde med att säga riktigt 'Jo men jag sa det, och så tycker jag!'

En flicka säger att hon inte ville prata om saker som hänt för länge sen eller i barndomen och att man därför ändrade på detta. Hon tycker däremot att det var bra att kunna prata om livet just nu:

Jag förstår inte varför man ska prata om en massa saker som hände för flera år sedan, om barndomen och allt sånt... Vi försökte, men jag hade ingen lust att prata om det så vi gav upp den delen. Jag tror inte på såna grejer. Men däremot var det skönt att ha någon annan att prata med än mamma... Det var (bra att prata) om livet just nu... Det var skönt att kunna prata av sig om man hade bråkat med någon kompis eller killen gjort slut eller en massa konstiga funderingar som man hade om livet.

Någon beskriver att hon har använt sina kontakttimmar för att få hjälp att reda ut situationer som uppstått mellan henne och andra, särskilt med de andra flickorna på gruppen här, men även med dem där hemma. Hon säger att hon har kunnat ta hjälp av kontaktpersonen och känt stöd i vissa situationer:

Det har hjälpt mig en del... Man kan ta upp saker och få hjälp att reda ut dem. Ibland kanske kontaktpersonen kan ta upp saken med de andra och det blir lättare när man känner att man har stöd hos kontaktpersonen... om man är som jag som helst inte säger vad jag känner, tycker och tänker och sånt... Det har varit en del hjälp att försöka få andra att förstå vad jag känner och tänker utan att jag själv behöver börja prata om det. Genom att det fanns någon där som ställde frågor och hjälpte till att reda ut saker...

Flickorna som varit isolerade talar mycket om kontaktpersonens roll då det gäller deras svårigheter att komma hemifrån. En flicka beskriver att det var jobbigt att komma tillbaka när hon varit borta mycket från gruppen i perioder och att hon då tog hjälp av sin kontaktperson för att kunna återvända till gruppen. Hon kunde be kontaktpersonen att förbereda de övriga på att hon skulle komma tillbaka och att hon ville slippa mycket frågor:

För när man varit borta länge så vill man inte att de ska fråga vad som hänt för man har haft det så fruktansvärt jobbigt.

En annan flicka talar också om hur kontaktpersonen fick vara aktiv för att hon skulle komma till Möjligheternas Rum överhuvudtaget:

Det var jättejobbigt att gå hit också, men inte lika ändå som att gå till skolan... (Kontaktpersonen) ringde och tjatade på mig att jag var tvungen att gå hit. (Hur var det?) Det var bra, det behövs lite tjat... med mig i alla fall... Jag orkade inte prata med henne i telefonen. Jag visste att går jag inte nu så... ringer hon.

Kommentar:

Flickorna tar upp många viktiga aspekter av hur kontakten med kontaktpersonen och hur kontakttimmarna ska se ut. Flera frågor väcks som måste besvaras. Hur ska vi hantera kontakttimmarna med de flickor som redan från början har en negativ inställning till sådana samtal eller där de börjar utebli efter ett tag? Vi tänker att det kan väcka känslor av skuld att vi har en tid bestämd som flickan ständigt uteblir ifrån. Kanske kunde vi i det läget markera att vi har uppfattat flickans budskap om att det är så svårt och tillsammans komma överens om att inte ha några kontakttimmar under en period? Samtidigt tror vi att det är viktigt att återkomma till att denna del finns och är en möjlighet även om det tar emot. Detta tyder även flickans svar på när hon säger att kontakttimmen var jobbig men ”ändå nyttig på något sätt”.

Flickorna som talar om att kontakttimmen kunde bli nästintill outhärdlig när man inte hade något att säga eller att det gjorde så ont inuti en, pekar på att de befunnit sig i den fas i behandlingsprocessen där de har kommit närmare sig själva och sina känslor. Att vilja fly det smärtsamma, sorgen eller tomhetskänslan som då kommer upp är naturligt, särskilt för en tonåring. Till viss del får vi utmana dem att stanna upp ibland, för att de ska komma vidare och se vad de vill fly ifrån. Samtidigt får vi rannsaka oss själva så att vi är tillräckligt fria från våra egna idéer om vad flickan framför oss behöver hjälp med. Följer vi vad flickan själv säger att hon vill ha hjälp med och vad vi kommit överens om gemensamt, eller har vi hamnat i en situation där vi vill mer än flickan? Om flickan i denna fas av behandlingen säger att hon hellre vill sitta på ett café för att uppnå en större distans från det smärtsamma kan det få lov att vara så om det bara görs tydligt för henne att det är det hon väljer.

Vad ska man då tala om? En flicka talar om dilemmat att inte kunna berätta hur det egentligen är av rädsla för att de sociala myndigheterna ska få reda på det. Hon berättar också att det blev svårt för henne när det hon berättat togs upp med mamman. Det illustrerar de svårigheter vi som kontaktpersoner ibland ställs inför när vi får information från flickorna som visar att de har det svårt och behöver hjälp. Hur gör vi för att inte svika dem genom att undvika att ta kontakt med deras föräldrar eller i förlängningen de sociala myndigheterna, och samtidigt inte försätta dem i den situation som flickan beskriver ovan?

En annan flicka beskriver att det blev bra när samtalen kom att handla om livet just nu; om relationerna

med vänner eller pojkvännen och om ”en massa konstiga funderingar om livet”. Här låter det som om kontakttimmen kunde bli ett utrymme för reflektion om livet här och nu och att flickans värld kunde vidgas genom att hon fick tala med någon annan än sin mamma.

Den flicka som talar om kontakttimmen som en möjlighet för henne att göra sig bättre förstådd hos de andra i gruppen tycks ha använt sig av sin kontaktperson närmast som ett hjälpjag. Hon beskriver att man kunde reda ut saker som hänt i gruppen genom att hon pratat med kontaktpersonen och kände hennes stöd.

Kontakttimmarna verkar för flickorna endast delvis överensstämmande med Trulssons (2003) erfarenhet av det enskilda samtalet som en hörnsten i kvinnobehandling. Våra flickors berättelser pekar på ett betydligt mer komplicerat förhållande till dessa samtal. Kanske har det att göra med att de är tonåringar med behov av att framför allt se framåt och gå sin egen väg? Winnicott (1984) påminner oss om att tonåringar inte vill bli förstådda och att de har behov av självständighet i förhållande till vuxna. Att i det läget närma sig svåra upplevelser man upplevt bakåt i tiden, och dessutom göra det tillsammans med en vuxen, kan för tonåringen upplevas som motstridigt. Kontaktpersonens roll i behandlingen blir inte desto mindre viktig. Även om det finns tveksamheter runt det enskilda samtalet kan vi som kontaktpersoner vara förebilder och ledsagare för flickorna i detta vuxenblivande.

När det gäller de flickor som hade svårt att komma iväg hemifrån ser vi att kontaktpersonens tjat är mycket viktigt eftersom det kan inge hopp. Genom detta påminns flickan om att hon har en kapacitet och en möjlighet att välja det livsbefrämjande och inte stanna hemma i sitt ”lilla trygga bo” utan att våga sig ut i världen.

Att skapa relation

När det gäller vilken roll kontaktpersonen har för flickorna, ser vi av deras beskrivningar ovan att det är mycket individuellt. Ett exempel är när vi frågar vad de tycker om att kontaktpersonen också är med som ledare på gruppen. Ett par flickor beskriver fördelar med att kontaktpersonen var ledare på gruppen, speciellt till en början:

Det var ju bra för då lär hon känna mig bättre och då ser hon hur jag är.

Jo det var bra... det var trevligt i början i alla fall att det var någon man kände... bara det att hon var där och prata med mig. Det hjälpte mig jättemycket att jag slapp känna mig ensam.

En flicka berättar att hon försökte vara så mycket som möjligt med sin kontaktperson:

Jag brukade alltid hitta på någonting så att hon skulle komma och hjälpa mig och inte umgås med sina andra kontakter så mycket. Jag vet, man kan tycka att det var barnsligt kanske, men när man tycker om någon jättemycket så är man rädd att förlora den.

Hon berättar vidare att hon upplevde stark konkurrens med den flicka som hade samma kontaktperson som henne och säger att det var värst i början men nog aldrig gick över helt:

Jag blev jättesvartsjuk... Det kändes som att de skulle komma närmare varandra än (min kontaktperson) var med mig... Jag blev liksom sur på (den andra flickan) för ingenting. Vad hon än gjorde så störde det mig.

En annan flicka ser frågan ur motsatt synvinkel:

Det känns bra att det alltid fanns någon annan där som man kan prata med så man slapp prata med (kontaktpersonen) hela tiden!

Kommentar:

Kontaktpersonens roll kan vara att bidra till att öka tryggheten för flickorna framför allt under den första tiden här. I takt med att relationen till kontaktpersonen etableras laddas vi av flickornas olika erfarenheter av sina nära relationer (Winnicott 1993). Det visar sig både genom att de ägnar mycket utrymme åt de frågor som rör kontaktpersonen, men också genom att de återkommer till detta av sig själva under intervjuens gång. Ett exempel kan vara flickan som upprepar hur viktig kontaktpersonen varit, eller den andra flickan som beskriver hur hon har försökt hålla avstånd till sin kontaktperson. Vi tänker att detta hänger samman med att alla flickorna känner av att det handlar om att skapa en relation. Att på detta sätt komma nära någon och kanske till viss del bli beroende kan skrämja, speciellt om man har upplevt svek av nära personer tidigare i livet. Det ställer höga krav på att vi visar den tillförlitlighet som Winnicott talar om (1984).

FAMILJESAMTALEN

Samtliga flickor tyckte att det var bra att vi hade kontakt med deras föräldrar. När det gäller familjesamtalen är några av flickorna kritiska, men av olika orsaker. Ett par flickor tycker däremot att familjesamtalen var något bra som de och deras familjer hade hjälp av. En av dessa betonar att både hon och föräldrarna tycker att samtalen var viktigt för hennes och familjens

positiva förändring. Hon beskriver att de lärde sig att prata med varandra därhemma tack vare detta:

De här familjemötena, när de tvingade oss att prata med varann... de var bra... Mina föräldrar tyckte att de var det bästa av allt... (Sen) visste de hur de skulle prata med mig och hur de skulle göra när jag inte ville gå till skolan typ... Samtidigt som jag lärde mig att prata med (de andra flickorna) så lärde jag mig också att prata med mamma och pappa... idag kan jag prata med dem om allting.

En flicka som beskriver familjesamtalen som jobbiga tycker att vi kunde ha haft möten med föräldrarna utan att hon var med. Hon talar om svårigheten att kunna säga till sina föräldrar vad hon tycker:

Jag tyckte det var bra att den kontaktperson jag hade här visste hur mina föräldrar har det... men inte att man ska sitta med sin familj och tala om hur man tycker om dem och vad man tycker är fel. Det går ju inte för det är ju du som alltid ska gå hem med den familjen också. Man får ett helvete när man kommer hem.

Hon tar också upp en annan viktig aspekt när hon säger att hon inte tror att man hade kunnat hjälpa hennes familj mer:

...för jag tror inte man kan hjälpa någon som inte vill.

En annan flicka beskriver att det uppstod konkurrens mellan Möjligheternas Rum och hennes mamma, och att mamman inte ville komma på fler samtal:

Mamma blev också sur på dem bara för att hon kände sig hotad från dem. Att de ska ta mig helt och hållet liksom. Att få mig att hata min mamma. Hon tänkte fel!... det var min egen mamma som gjorde mig så besviken och de försökte hjälpa mig... jag trodde att hon skulle kunna förstå...

Hon berättar vidare att det inte var förrän mot slutet av hennes tid på Möjligheternas Rum som mamman ändrade sin inställning mot dem som arbetade med familjen. Man hade då talat med mamman på telefon och vid ett tillfälle hade man även tackat ja till att dricka te hemma hos mamman. Flickan tror att det var avgörande för att det skulle bli en positiv kontakt till slut:

(Mamma) vill också ha lite uppmärksamhet och det har de förstått... efter ett tag.

Någon säger att det var tråkigt att mamman och pappa bara satt och skylldes på varandra:

Jag tyckte det var löjligt (med familjesamtal). Eftersom det bara blir så tråkigt att mamma och pappa satt bara och

skyllde på varandra och... Det tyckte jag inte var så bra. Vi hade inga sådana problem i familjen... de hade väl behövt sådana samtal för flera år sedan i såna fall.

Däremot tycker hon att det var bra att mamman hade någon annan att prata med och fick höra någon annans tankar:

Hon kunde få höra det från någon annan att hon var överdrevet beskyddande.

Kommentar:

De flickor som beskriver familjesamtalen som jobbiga tar upp frågor som vi ständigt får brottas med i kontakten med flickornas familjer. Hur ska vi hantera det om vi upptäcker att det finns missförhållanden eller andra svåra familjehemligheter för att inte flickorna ska bli utsatta i efterhand? Hur når vi de föräldrar som känner sig dåliga som föräldrar och där det lätt uppstår konkurrens mellan dem och oss? Hur undviker vi att samtalen här bara ger en negativ bekräftelse att ingenting går att ändra på?

Någon säger att samtalen mellan föräldrarna hade behövts för flera år sedan. När vi arbetar med familjer med svåra bekymmer och familjemönster får vi ha med i beräkningen att det kan vara svårt att få till stånd genomgripande förändringar. Däremot kan vi hoppas att det blir tydligare för alla hur det verkligen är och att det i sig kan ge flickorna en utgångspunkt i deras egna val i livet. Vi kan anta att det är detta som har skett med den flicka som reflekterar över möjligheten att hjälpa hennes föräldrar mer när hon konstaterar att man inte kan hjälpa någon som inte vill.

I de fall där flickorna var nöjda med familjesamtalen tänker vi att det funnits förutsättningar att skapa en arbetsallians. Kanske har familjen haft en större förståelse eller vilja till förändring än i de övriga fallen? De familjer vi möter är inte alltid motiverade att arbeta för en förändring av samspelet i familjen. Då gäller det precis som i arbetet med flickorna själva, att vi är lyhörda för vad familjemedlemmarna uttrycker att de vill ha hjälp med, och att vi möter dem på den nivå de själva är.

Flickan som berättar om att det uppstod konkurrens mellan mamman och kontaktpersonen pekar på vikten av att vi även ger föräldrarna uppmärksamhet, och inte bara deras döttrar. Vi tänker att det är oundvikligt att det uppstår en viss konkurrens, framför allt när en del av flickans bekymmer är hur hon ska kunna separera och bli mer fri i förhållande till sin mamma. Det kan gälla i de fall när t ex en mamma själv har

stora omedvetna behov av att flickan fortsätter att vara nära henne (Winnicott 1993). Samtidigt är det en viktig påminnelse att vi alltid måste ställa oss frågan hur vi når varje mamma och pappa så att de känner sig viktiga och lyssnade på.

En flicka talar om att det varit bra för henne att mamman fick någon annan att prata med och fick höra någon annans åsikter genom kontakten med oss. Det visar på att familjearbetet kan innehålla många nivåer och att det viktigaste är att vi lyckas upprätta en relation där vi är följsamma för de behov och önsknings som kommer fram.

SAMARBETSMÖTENA

De flesta flickor tyckte att samarbetsmötena var jobbiga på olika sätt. Det handlar främst om att de upplevde det svårt att sitta med många vuxna och prata om hur de har det, och att de själva var i centrum. En flicka tyckte att mötena var bra eftersom hon upplevde de hjälpte till att öka lärarnas förståelse för henne och hennes situation. Någon talar om att det hade underlättat om hon hade fått prata mer, om hon haft någon nära vän och om man pratat mer direkt till henne:

Det var det jobbigaste av allt... alla satt och pratade om mig, men ingen med mig! (Det skulle varit) färre personer, någon jämnårig människa som man har bra kontakt med kanske, som också förstår... typ någon nära vän eller någon.

En annan flicka säger tvärtom att det svåraste var att tala inför alla när all uppmärksamhet var riktad mot henne:

Det var jättejobbigt... att berätta för alla... alla satt och stirra på en och så... det var usch nej usch!

Hon tycker att det underlättade när hon och hennes kontaktperson började ha ett eget möte innan samarbetsmötet där de stämde av läget, så att kontaktpersonen sedan kunde hjälpa henne på det stora mötet:

Då kunde hon leda in mig på rätt spår för att (jag skulle) kunna berätta för dem hur det kändes.

Kommentar:

Vi får här flera tips och råd som vi får bära med oss i framtiden, som att det kan underlätta att ha någon jämnårig med och att kontaktpersonen kan ha ett förberedande möte med flickan så att hon kan känna stöd under själva samarbetsmötet.

HELHETEN

Alla flickorna uttrycker att de tycker att det har varit bra att verksamheten har flera delar, d v s att det finns både grupp, familjearbete, egna samtal och samarbete med skolan. Som en flicka säger:

...man slipper fnatta runt på olika ställen och prata, det är inte så himla mycket (olika) människor.

Ett par flickor har använt sig av vårt skolstöd. De betonar att det varit skönt att det finns både grupp och skolhjälp på samma ställe.

En flicka säger att det är först nu, en tid efter det att hon slutat, som hon inser att de delarna hon tyckte var jobbiga ändå var nödvändiga för att det skulle fungera så bra som det gjorde:

Jag tror inte det hade fungerat så bra som det faktiskt gör (utan det), fast det har jag nog inte insett förrän nu. Nu inser jag att allting var nödvändigt, att det var nödvändigt med familjemötena och de där kontakttimmarna och sånt.

Kommentar:

Flickan som säger att hon idag ser att alla delarna behövdes, trots att hon då upplevde vissa delar som jobbiga, får oss att tänka att det är viktigt att vi inte ger upp när flickorna visar motstånd inför det som är jobbigt.

Flickornas reflektioner om sin situation då och nu

När flickorna får berätta om hur deras situation var innan de började här jämfört med hur den är idag minns samtliga flickor tiden innan som mycket jobbig. Några av dem beskriver att de mådde dåligt och inte gick hemifrån överhuvudtaget:

Det var hemskt!... att jag aldrig gick till skolan och att det var sånt bråk hemma på morgonen... Jag umgicks aldrig med någon.

Jag kom inte ut överhuvudtaget. Jag pratade knappt med någon utomstående.

Jobbigt var det. Jag var bara hemma och gjorde ingenting. Låg i sängen och kollade på tv.

En flicka talar om en konfliktfylld tillvaro:

Det var för jävligt! Det var jämt bråk mellan mig och tjejer i skolan. Sen var det det att jag inte kunde säga nej... det var en massa olika saker. Det var väl jobbigt att gå till skolan.

En annan beskriver en kaotisk livssituation:

Jag bodde inte hemma och jag behövde stöd. Jag hade flyttat jättemycket från familj till familj. Jag har gått igenom en hel del... ett tag hade jag självmordstankar... Jag ville bara att tiden skulle passera och att jag inte skulle tänka på mina problem, så att jag skulle bara vila min hjärna. Det var det jag förväntade mig faktiskt, men om man tänker så... Jag hade bara en förväntning och jag fick med mig många fina grejer.

När det gäller hur förhållandet till jämnåriga ser ut idag jämfört med hur det var då säger alla att det skett förändringar. Två flickor som inte umgicks med någon när de började på Möjligheternas Rum beskriver båda en positiv förändring. Den ena flickan säger att det är tack vare Möjligheternas Rum hon har sin pojkvän och nya vänner idag. Den andra flickan beskriver att hon har lättare att prata och umgås med andra nu:

Ja, på sätt och vis är jag lite mer utåtriktad. Jag kan prata med andra och sånt. Jag har fått några kompisar i klassen även om vi inte träffas på fritiden, utan vi umgås väldigt mycket på skoltid. Förut drog jag mig helst undan ändå trots att jag hade klasskamrater.

Två andra flickor berättar om konflikter med jämnåriga och kan se att det är annorlunda idag. En av dem beskriver att hon blir mycket argare idag och att hon även försvarar sig när det är konflikter. På frågan vad hon tror det beror på svarar hon att hon tröttnat på att folk kör med henne:

Jag tror att jag är trött på att folk håller på att köra med mig. Jag har alltid varit den som har (stoppat mig själv och sagt) 'Förlåt jag har inte gjort nåt!...' du vet, dom har alltid gått på mig.

Den andra flickan talar om att hon har färre kompisar idag och att hon inte bryr sig om flera av de gamla kompisarna längre:

...nu har jag bara tröttnat på det för jag orkar inte bry mig om att lösa konflikter. Så får de vara sura och visst - jag klarar mig bra ändå!

Samtliga flickor tycker att det varit ett bra val att de sa ja till Möjligheternas Rum. Så här beskriver de närmarer vad de menar:

Jag tycker det var bra för man fick hjälp med mycket... t ex det där med att säga nej, tänka på sig själv och inte bry sig så mycket om de andra... hemma och sånt. Utan jag ska tänka på hur jag vill ha det. Någon som skulle bry sig om mig ett tag... man kände att dom brydde sig här.

Jo, annars hade jag nog delvis suttit kvar i den situation som jag satt i då för flera år sedan. Stannat hemma och typ inte haft någonting att göra än att måla och skriva. Jag hade nog inte kommit ut så mycket.

Jag kan inte ens föreställa mig hur mitt liv skulle vara om jag inte hade börjat här.

Det hade varit jobbigare idag att börja skolan om jag inte hade gått på MR först. För då hade jag antagligen bara varit hemma dom åren, på så sätt tror jag att det hjälpte mig.

Jag hade ju ingen... min kontaktperson var den enda som hjälpte mig. Hon var min 'hero'! Hon var jätteviktig för mig... Jag bodde inte hemma och jag behövde stöd... Jag hade självmordstankar. När man kommer in i en depression så kommer man inte över... Det var för mycket för mig jag kunde inte lyfta, om man tänker så. Någon var tvungen att hjälpa!

Kommentar:

När flickorna talar om hur det var då och hur det är idag, säger de alla att de kan se en positiv förändring. När de talar om relationen till jämnåriga visar två på att de blivit mer öppna mot andra. Flickorna som talar om konflikter med jämnåriga då och nu visar att de står upp för sig själva mer idag och har uppnått en större självständighet gentemot sin omgivning.

Samtliga flickor tycker att det varit ett bra val att delta i Möjligheternas Rum. Hur stor del behandlingen på Möjligheternas Rum har i deras positiva utveckling kan vi aldrig veta säkert. Men med tanke på hur allvarlig situationen såg ut för var och en av flickorna innan de började här, kan man anta att det varit en livsnödvändig insats. Genom att svara an på deras olika uttryck och erbjuda behandling på Möjligheternas Rum har vuxna visat att man tagit dem på allvar och att de är viktiga och man har kunnat ge dem nytt hopp om framtiden (Winnicott 1984).

Flickornas råd till oss

Flickorna får frågan om de har något råd till oss som ska fortsätta arbeta på Möjligheternas Rum. De ger då personliga råd utifrån sin egen erfarenhet och situation. Det kan gälla allt ifrån att vi ska låta flickorna få välja sin kontaktperson själva och att vi ska vara aktiva i vårt kontaktsökande om någon tappar motivationen, till att vi ska visa medkänsla, att vi ska lyssna mer och försöka vara lite normala.

En flicka som hade svårt att komma hemifrån säger att det är viktigt att ta mer kontakt om någon har en svacka och inte kommer till gruppen:

Om en tjej inte är så motiverad så hitta på saker som man vet att hon tycker är kul, eller ... om hon har en svacka att

försöka hjälpa henne att komma upp därifrån så snart som möjligt. Genom att prata med henne om vad det är som är så jobbigt... att försöka hjälpa henne på så många möjliga sätt som helst...

Samtidigt säger hon att det krävs att man själv vill ta ansvar:

Det (som krävs) är väl motivationen... och viljan att försöka jobba med det här, i mitt fall...Att försöka ändra på det om man har det jobbigt... Jag ville inte ta eget ansvar att ta mig hit vissa gånger.

Flickan som talar om vikten av att man visar medkänsla ger exempel på hur hennes kontaktperson fått tårar i ögonen när hon själv gråtit och varit ledsen:

(Min kontaktperson) kunde visa att hon var med mig, det kändes att hon ställer upp för mig, alltså... man ska vara nära, för mig är det så... Kanske svenskar inte vill att de ska få för mycket medkänsla... Men när det gäller invandrare, såna som oss då, de är vana vid medkänsla. De (som jobbar här) ska vara med och ge uppmärksamhet.

Hon ger oss rådet att vi ska vara uppmärksamma på vad varje flicka tycker om respektive inte tycker om, och inte glömma det eftersom man tar det personligt. Som exempel tar hon upp att hon tycker om att ha mycket salt på maten:

...och de glömde alltid det där saltet - säkert mer än tio gånger! Då blev jag jättesur, för det finns inte så mycket grejer som jag tycker om.

En annan flicka talar med ett leende om att vi ska försöka vara normala:

Intressera er för ungdomarna mer. Hör av er efteråt, lyssna mer på dem i gruppen. Lyssna på dem när de sitter här och sitt inte 'Varför tycker du så? Vad skulle du tänkt då?' utan - försök vara lite normala! - som normala folk liksom... inte verka som ni ska vara nåt speciellt.

Kommentar:

En flicka tar upp hur viktigt det är att inte ge upp när en flicka sviktar i sin motivation att komma. Hon betonar att ledarna ska prata med henne och hitta på saker som kan locka henne att komma. Samtidigt talar hon om att hon själv hade svårt med detta, och att hon ibland inte ville ta något eget ansvar att ta sig hit. I den situationen tänker vi att det är viktigt att vi inte tar över ansvaret, utan ständigt påminner flickan om att hon måste vilja bidra själv.

Att några flickor tar upp att vi ska visa medkänsla och att vi inte ska verka som vi är något speciellt tol-

kar vi som tecken på tonåringens behov att finna ett jag att vara sanna inför (Winnicott 1984). Här duger inga tillgjordheter utan endast något som ungdomen känner är äkta.

Att få distans och behovet av efterkontakt

Något som dyker upp i olika sammanhang under intervjuerna är tidens betydelse. Några flickor säger att det är först en tid efter det att de slutat hos oss som de har kunnat se vad de har fått med sig från behandlingen här. En flicka beskriver hur det känns att sitta här igen efter över ett år:

När jag kom hit idag så kände jag att jag har saknat det här jättemycket, men ändå jag klarade aldrig av att vara här, så det blir lite konstigt.

Hon talar om hur det var att prata om sina bekymmer under tiden på Möjligheternas Rum, och att hennes kontaktperson kunde prata med henne om saker som gjorde henne upprörd. Hon säger att hon ser annorlunda på det idag:

Det upprörde mig jättemycket (då) och jag blev sur på henne på grund av det... men det är nu jag märker att man måste göra det. Man kan inte springa undan, man måste kämpa... och förstå vad det är som är problemet, för att kunna komma över det. Det har jag lärt mig... Jag vill alltid att saker ska hända snabbt, men nu har jag förstått att man måste ta det lugnt och tänka innan... Jag blev sur på henne och sa: 'Jag vet vad jag gör och du ska inte lägga dig i.' Men hon hade rätt... Sådär efter ett... två år... då började jag att tänka att hon hade rätt om olika saker.

Hon berättar att hon idag kan tänka på vad hennes kontaktperson sa till henne, t ex ibland när hon blir arg:

Aha, vad skulle hon säga till mig om hon var här nu? Jo, 'var lugn, ta ett steg i taget, spring inte!'... ja, mycket har jag fått med mig härifrån.

En annan flicka beskriver att det först var när hon fick vårt brev om den här intervjun, ett halvår efter det att hon avslutat, som hon började fundera över vad Möjligheternas Rum egentligen har betytt för henne:

Innan så tänkte jag att vad var det för mening med att jag gick här, men då tänkte jag mer att jag bara gick här och pysslade och sånt... Men nu tänker jag att det var viktigt för mig. Att jag inte har vågat eller velat se det innan.

Ytterligare en annan flicka, som deltagit i Möjligheter-

nas Rum i över två år, säger att hon tyckte det var skönt att inte ha kontakt med oss precis när hon slutade här. Hon hade då haft över åtta månaders efterarbete med sin kontaktperson och ville själv avsluta. Hon säger att det var först efter ungefär ett halvår efter avslutningen som hon började tänka på att hon ville träffa oss igen. Hon vet att hon själv kan komma förbi och hälsa på om hon vill, men betonar att hon skulle ha velat att vi ledare också hörde av oss efter det att man avslutat sin kontakt på Möjligheternas Rum:

Jag tycker ni är jätligt dåliga på att höra av er efter. Jag tycker det känns som om man hade betalda kompisar när man gick här... För det känns verkligen som ni var ändå så dom som var med i mitt liv under den tiden och hjälpte mig med det mesta. Å sen var det skit samma (för er)."..."Visst, det är klart att man kommer upp och hälsar på... Men det vore ju kul om ni också kunde höra av er nångång... när ni känner för det."(Vad tror du vi tänker när vi inte hör av oss och ringer?) "Jag tror ni har mycket att göra och att ni inte tänker (att ni ska ringa)... utan ni går mest och undrar 'Undrar hur hon har det?'. För ni får ju nya tjejer hela tiden och har mycket jobb.

Hon talar även om hur det är att hennes kontaktperson inte längre arbetar kvar på Möjligheternas Rum:

Det känns för jävligt... Jag skulle vilja prata med henne och se hur hon mår. Hon är ändå så den som hade kontakttimmar med mig och allting. Varje tisdag! Kvar över två!

Kommentar:

Flickornas tankar om tidens betydelse får oss att tänka vidare över hur viktigt det är att få distans till det man varit med om under en behandling för att kunna värdera den på ett djupare sätt. En flicka beskriver skillnaden mellan att vara mitt i sitt livs konflikter med en pågående kontakt med sin kontaktperson och att ha fått en distans till både behandlingen och sig själv. Hon visar att hon har kunnat internalisera sin kontaktpersons tankar och omsorg (Winnicott 1993).

Den flicka som beskriver vad vårt brev om intervju satte igång hos henne, får oss att fundera över vad det kan ha betytt för flickorna att vi har intervjuat dem i samband med denna rapport. Har nya tankar och reflektioner väckts? Har något blivit tydligare för dem när det gäller behandlingen här eller dem själva? Om det är så, tänker vi att det är viktigt inte bara för oss utan även för varje flickas egen utveckling, att det i framtiden alltid erbjuds en tid för en uppföljning och utvärdering.

I den sista berättelsen blir det tydligt att behovet av uppföljning kan vara extra viktigt för de flickor där vi har blivit mycket betydelsefulla. Här är eftervården

nödvändig vilket även Trulssons (2003) forskning visar. Men trots eftervård är det inte förrän en tid efter det att flickan har avslutat helt som hon kan få distans till oss och känna av hur det är att klara sig på egen hand. Frågan är om det hade varit möjligt för flickan i exemplet ovan att uttrycka sin ilska och besvikelse över ojämlikheten i relationen med oss på samma sätt under den pågående behandlingen?

Sammanfattning och slutdiskussion

Syftet med rapporten har varit att få en bild av vad flickorna har sagt om behandlingen på Möjligheternas Rum. Vi ville se hur de ser på helheten, vad de har sagt om de olika delarna och sedan särskilt titta närmare på vilken roll gruppverksamheten spelar. För att få höra vad flickorna själva har sagt om detta valde vi att intervjua några flickor som deltagit i behandlingen här.

Utifrån vad flickorna berättar blir det tydligt att de ser Möjligheternas Rum som något bra och att de tycker att de fått med sig något härifrån som har bidragit till en positiv förändring för dem. Vi tror att det har betydelse för svaren att flickorna som intervjuades har avslutat sedan en tid tillbaka och att de därmed fått en viss distans till tiden här. Distansen gör att det är lättare för dem att fritt kunna reflektera kring behandlingen eftersom relationerna till oss har blivit mindre laddade. De har även en annan möjlighet att kunna titta tillbaka och se vad som har förändrats.

Flickorna beskriver Möjligheternas Rum som ett ställe där man pratar och att det varit betydelsefullt för dem. Att få möjlighet att prata och uttrycka sina tankar och känslor är centralt i vår behandlingstanke. Av erfarenhet vet vi att det kan ta tid nå dit och att det ofta innebär hårt arbete, vilket sammanfaller med Hallén Hemb & Olssons rapport (2003).

Det blir tydligt att gruppverksamheten spelar en betydelsefull och central roll i behandlingsprocessen för var och en av flickorna. Att de betonar gemenskapen på gruppen överensstämmer med tidigare forskning om kollektivets betydelse i kvinnobehandling (Trulsson 2003). Många av de teman som lyfts fram i rapporten, berör på ett eller annat sätt gruppen och de andra flickorna där. Genom gruppen möjliggörs flera saker, som att känna gemenskap och skapa relationer med andra. Det är väsentligt att de kan göra detta tillsammans med flickor som har liknande erfarenheter som de själva. Att kunna identifiera sig med och känna likhet med andra är enligt Chodorow (1988) grundläggande för flickans identitetsskapande.

Genom arbetet med den här rapporten har vi fått en ökad förståelse för hur viktigt det kan vara för just dessa flickor att under ordnade former föras samman i grupp. I samspelet med varandra iscensätts deras livs teman på olika sätt, samtidigt som de får med sig nya erfarenheter och sätt att hantera sina svårigheter på. Som en del av en grupp får var och en träning i att komma överens och kompromissa samt att visa respekt för varandra trots sina olikheter. Det kan vara ett tufft arbete emellanåt, vilket samtliga flickor tar upp. Trots detta minns de gruppen som något positivt och roligt. Vi ser att gruppen innebär träning i förhandling och relationer med andra flickor vilket ger värdefulla erfarenheter som går djupt in i självkänslan och stärker den egna identiteten (Berggren 2001, Bjerrum Nielsen & Rudberg 1991).

Utifrån flickornas positiva respons på vad gruppen gett dem får vi en mängd nya frågor. En fråga som skulle vara intressant att gå vidare med är hur stor roll det spelar att vi har skapande som tema. Vi tänker då på det kreativa skapandet i en vidare bemärkelse, med innehåll av lek, fantasi och skratt och med nya idéer som prövas. Inte alla av våra flickor har full förmåga att använda sig av ”det potentiella rummet” (Winnicott 1995). Därför måste vi som arbetar på Möjligheternas Rum vara desto kreativare själva när det gäller att hitta vägar att nå varje flicka på hennes nivå. I vilken mån bidrar skapandet till läkning och ökad självkänsla?

När det gäller den övriga behandlingen framgår det att flickorna tycker att helheten är bra och att de olika delarna behövs. De tycker att det är positivt att ha flera hjälpinsatser samlade på samma ställe. Utifrån vad de berättar blir det tydligt hur laddad och viktig relationen till kontaktpersonen har varit för dem. För de flesta var kontaktpersonen någon som fanns till för dem på ett positivt sätt. Oavsett hur de ser på relationen idag, minns de att relationen till kontaktpersonen även innehållit jobbiga delar. Vi tror att det kan handla om att de flickor vi möter känner mer eller min-

dre stor rädsla inför att gå in i en relation med oss. Det kan skrämman att våga visa sig för någon och att gå in i en relation där man kanske blir beroende ett tag, särskilt om man har tidigare erfarenheter av svek i sina nära relationer.

Utifrån hur flickorna beskriver sina erfarenheter av kontakttimmarna ser vi att det endast delvis stämmer överens med det Trulsson (2003) funnit om vikten av enskilda samtal i kvinnobehandling. Det verkar som om våra flickor känner ett större motstånd mot att gå in i de enskilda samtalen och att deras förhållande till dessa samtal är mer komplicerat. Vi funderar över om det spelar roll att det är just tonåringar vi arbetar med? Deras behov av att gå sin egen väg och att hävda sin självständighet gentemot vuxna kanske försvårar för dem att gå in i enskilda samtal med oss?

Flickornas erfarenheter av kontakttimmar och beskrivningen av relationen till kontaktpersonen väcker många frågor och tankar om hur vi skulle kunna utveckla kontaktmannaskapet. Hur ska vi kunna bli ännu bättre på att skapa en tillåtande atmosfär i mötet med flickan? Kan vi bli mer öppna i utformandet av kontakttimmarna? Vi undrar om vi ibland varit alltför präglade av tankegångar om det terapeutiska samtalet med en fast tid och ett fast rum, och därmed begränsat vårt tänkande om vad som är möjligt att göra. Frågan är var vi ska dra gränserna för att kunna behålla trygghet och kontinuitet?

När vi tittar närmare på vad flickorna säger om familjearbetet, ser vi att alla tycker det var bra att vi hade kontakt med föräldrarna. Däremot skiljer sig deras åsikter när det kommer att handla om familjesamtalen, allt ifrån att det var ”det bästa av allt” när familjen tvingades att sitta ned och prata med varandra, till att det var ”jättejobbigt”. Det senare kan handla om att familjesamtalen uppfattas som hotfulla när det exempelvis finns missförhållanden i hemmet som inte får komma fram, eller att föräldrarna känner sig dåliga och skuldtyngda. Det är inget ovanligt att det upplevs så, men utmaningen för vår del ligger i att försöka hitta fram till rätt nivå på dessa samtal så att kontakten med oss blir meningsfull.

På olika sätt uttrycker flickorna vad de har behov av. Det handlar om att få träffa andra flickor med liknande erfarenheter och få känna gemenskap. Rutiner och tydliga ramar att hålla sig till och visa motstånd emot. De behöver en plats där de kan vila, en plats med lugn och ro där de kan tänka på sig själva. De behöver få erfarenheter av vad det innebär att ingå i en grupp, vilket bland annat innebär att lära sig kompromissa, att bjuda till, att vara delaktig och att lösa kon-

flikter på ett konstruktivt sätt. De behöver få bemötas med respekt och förståelse när de uppvisar sina symtom. De behöver också få nya erfarenheter av att ta plats, sätta gränser kring sig själva och få uppleva känslan av att någon bryr sig. De behöver tid för att kunna uttrycka alla sina känslor och då särskilt när det gäller sin ilska (Baker–Miller 1976).

Det blir också tydligt att flickornas behov skiljer sig åt inbördes. Det innebär att verksamheten bör erbjuda flexibilitet både i upplägg av behandlingen och i bemötandet av varje flicka. Ett exempel kan vara kontaktpersonens roll, där en flicka kan ha behov av en tätare kontakt där till och med tjat ingår, medan en annan flicka kan behöva en större distans för att kunna stanna kvar i behandlingen. På samma sätt kan upplägget variera över tid allt eftersom flickan utvecklas och behoven förändras.

Utifrån flickornas berättelser kan vi lättare förstå vad som gör det speciellt att arbeta med just socialt utsatta flickor. Vi ser att deras tidigare erfarenheter av att vara utsatta på olika sätt visar sig exempelvis genom att de har svårare att gå in i en relation med andra, både med oss vuxna och med de jämnåriga flickorna i gruppen. De har ofta svårare att känna tillit och det innebär ett långt arbete innan de vågar öppna upp och visa sig. Deras tidigare erfarenheter gör att de lättare känner sig utsatta i situationer som uppstår till exempel när de är ur form och vi ställer frågor till dem.

Vad krävs då av verksamheten för att den ska kunna bidra till en gynnsam utveckling för de flickorna? En förutsättning är att en tillräckligt god omgivning skapas i vilken de kan få möjlighet att växa (Winnicott 1993). Det innebär att flickan behöver känna sig tillräckligt trygg med oss som arbetar här och med de andra flickorna i gruppen. Verksamhetens tydliga struktur och ramar bidrar till detta. Vi hör att det behövs en form av rumssekretess, det vill säga att man inte pratar om varandra eller det som sker i gruppen med andra utanför. Det är viktigt att verksamheten håller för flickornas behov att visa sin opposition och göra motstånd mot oss som ledare och våra regler här, vilket även det stämmer med Winnicotts (1984) tankegångar. Därigenom får de möjlighet att utforska sin egen identitet och kan pröva att stå på egna ben. Verksamheten bör också visa stor förståelse för de symtom som flickorna visar upp och på sikt hjälpa dem att överbrygga dem, vilket överensstämmer med Trulssons (2003) resonemang kring symtomtolerans.

Vi ser att det är en fördel att verksamheten består av flera olika delar. Om det svajar på ett ställe så finns det fler forum och fler personer som är engagerade runt

varje flicka vilket bidrar till att tryggheten består och processen kan fortsätta framåt. Kanske är det detta flickorna på olika sätt känt av när de uttrycker att helheten är nödvändig?

Grundläggande är också ett stort engagemang från personalens sida och att det sker ett möte mellan flicka och behandlare. Vi tänker att det är särskilt viktigt när man arbetar med tonåringar att mötet som sker präglas av äkthet och vi bär med oss en flickas tydliga uppmaning: ”Försök vara lite normala, som normala folk liksom, inte verka som ni är nåt speciellt!”

Vi tycker att vi har fått en bra bild av vad flickorna tycker om behandlingen på Möjligheternas Rum genom de intervjuer som gjordes. Genom att belysa deras berättelser utifrån den teori och tidigare forskning som vi har fördjupat oss i har vi fått en ökad förståelse för vilken viktig funktion gruppverksamheten fyller i behandlingen. Härmed anser vi att vi har lyckats besvara de frågeställningar som vi haft med oss i den här rapporten.

Att återskapa sitt liv

När vi lyssnat till flickornas berättelser om vad de tyckt om behandlingen på Möjligheternas Rum och vi försöker förstå dessa på ett djupare plan, blir det extra intressant om vi ser till deras bakgrund och olika förutsättningar. Om vi ser närmare på t ex flickornas råd till oss stämmer de väl överens med deras egna bekymmer och bakgrunder. Varför tycker en flicka att det är så viktigt att få välja kontaktperson själv och varför blir en annan flicka så sårad när man glömmer att ställa fram det salt hon berättat att hon behöver?

Vi ser att flickorna kommer med sitt oftast tidigt sårade inre och återskapar sina konfliktsituationer och livsteman i behandlingen här. Som vi beskrivit är det den relation som skapas till oss som är verktyget i arbetet för att flickorna ska kunna läka sitt inre och växa som människor. Detta arbete är inte en dans på rosor, vilket flickorna så tydligt beskriver när de på olika sätt talar om att det är jobbigt att delta i behandlingen här.

Någon som blivit sviken tidigt återkommer flera gånger i intervjun till vad vi kan tolka som längtan efter en nära relation som inte sviker. Flickan berättar hur hon satsar på en annan flicka i gruppen och blir besviken. Hon talar om kontaktpersonen som varit mycket betydelsefull, om sina svartsjukekänslor och rädslan att kontaktpersonen och en annan flicka ska komma närmare varandra. På detta sätt återskapar denna flicka sitt livs tema ”att bli sviken eller ej” och får arbeta med detta under sin tid hos oss.

Det för tankarna till flickornas behov att ta igen tidiga brister av omsorg och omvårdnad. Alltså kan ett saltkar som vi glömmer att sätta fram få en stark symbolisk betydelse. Exemplet visar också på hur lättkränkta våra flickor kan vara. Vår förhoppning är att flickorna kan ta till sig av den omsorg som finns här och utvecklas vidare så att de successivt tillägnar sig den vuxnes förmåga att kunna säga ifrån om det är något man inte vill ha och att faktiskt kunna be om det de behöver.

Den flicka som haft en ohälsosam makt över hela sin familj och erfarenheten av olösliga konflikter, talar mycket om behovet att få vara med och bestämma, och att hon har stort behov av frihet och oberoende. Hennes tema kan sägas vara ”att bestämma” och iscensätts hos oss t ex genom konflikten som uppstår med en annan flicka. Det har betydelse att flickan fick motstånd i sin världsbild i fråga om vem som bestämmer och hur man kan lösa konflikter. Hon uttalar sig starkt positivt över att vi ”tvingade” familjen att prata med varandra och säger att hon och hennes familj därmed fick en ny erfarenhet. Hon säger också att det är först nu hon kan se att det var viktigt med Möjligheternas Rum eftersom hon inte har velat se det tidigare.

På samma sätt ser vi en annan flicka som tidigt i livet har fått ta hand om alla andra i familjen och som inte har kunnat försvara sig själv i konflikter med jämnåriga. Hon beskriver Möjligheternas Rum som ett ställe där man kan få något för egen del, att man får tänka på sig själv och att det viktiga hon lärde sig hos oss var att säga nej och sätta gränser. Detta stämmer väl överens med det resonemang Baker-Miller (1976) har om flickor och deras svårighet att bejaka sina behov, visa vrede och sätta gränser. Samtidigt beskriver flickan att hon är arg över att vi inte tar kontakt med henne efter det att hon avslutat här. Hennes livs tema som blir synligt kan kanske kallas ”att vara viktig eller ej”. Vi tänker att det är svårt för henne att stå ut med att ha upplevt ett så starkt beroende av oss. Det kan vara smärtsamt att livet går vidare för oss som arbetat med henne. Vi får nya flickor att ägna oss åt och kan t o m byta jobb, samtidigt som hon ska vara vuxen och klara sig själv. Med tanke på flickans bakgrund är det mycket positivt att just hon idag gör det svåra att faktiskt uttala sitt missnöje och sina behov.

Det har varit en spännande resa att få ta del av vad flickorna tycker och tänker kring verksamheten och deras erfarenheter av att delta i behandlingen här. Det har väckts en hel del nya tankar hos oss, som till exempel att det är en god idé att införa ett system för uppföljning och utvärdering, inte bara för oss själva utan

även för flickorna. Vi tänker att ett erbjudande om utvärdering ger dem en möjlighet att få lämna tillbaka positiv och negativ kritik som de bär på, samtidigt som de får möjlighet att stanna upp och faktiskt fundera och reflektera kring sig själva och tiden här.

Referenser

- Baker-Miller, J. (1976) *En ny kvinnopsykologi*. Stockholm: Liber förlag.
- Berggren, I. (2001) *Identitet, kön och klass - hur arbetarflickor formar sin identitet*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Bjerrum Nielsen, H. & Rudberg, M. (1990) *Historien om flickor och pojkar - könssocialisering i ett utvecklingssociologiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Bjerrum Nielsen, H. & Rudberg, M. (1991) *Jenters vej till rusmidler, et socialiseringsperspektiv*, i Järvinen, M. Rosenqvist, P. (red.) *Kön, rus och disciplin en nordisk antologi*, NAD publikation nr.20.
- Chodorow, N. (1988) *Femininum - Maskulinum, modersfunktion och könssociologi*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Eneroth, B. (1984) *Hur mäter man "vackert"? - Grundbok i kvalitativ metod*. Natur och kultur.
- Hallström, O. (1996) *Människor är skapande!* Stockholm: Mediaförlaget Inter Text.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Thomsen, S. & Wall, K. (2000) *Möjligheternas Rum - för tonårsflickor i Västra Göteborg. Beskrivning och utvärdering av ett projekt*.
- Trulsson, K. (2003) *Konturer av ett kvinnligt fält - Om missbrukande kvinnors möten i familjeliv och behandling*. Socialhögskolan Lunds Universitet, Lund.
- Winnicott, D. W. (1971) *Lek och verklighet* (2 uppl), Natur och Kultur, Stockholm 1995.
- Winnicott, D. W. (1993) *Den skapande impulsen*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Winnicott, D. W. (1984) *Deprivation and delinquency*. Tavistock publications.

Bilagor

(Bilaga 1)

Västra Frölunda september 2003

Hej!

Här kommer en hälsning från oss på Möjligheternas Rum. Jag håller nu på och skriver en uppsats tillsammans med en ny kollega som heter Anna. En viktig del i uppsatsen är just vad ni flickor som har gått här tänker och tycker om Möjligheternas Rum.

Jag undrar därför om du skulle vilja hjälpa till, genom att vi får **intervjua** dig?

Bra att veta:

Det handlar om ett tillfälle och intervjun tar ca en timma. Vi kommer inte att lämna ut några personliga uppgifter om dig i uppsatsen, utan vill bara försöka fånga dina tankar om gruppen, kontakttimmarna, om oss som arbetar här mm... Hur var det att delta här? Vad var bra/dåligt? Vad kunde man gjort bättre?

För att kunna göra Möjligheternas Rum bättre för nya flickor som kommer hit är dina åsikter och tankar om detta jätteviktiga!

Någon av oss kommer att ringa upp dig om ett par dagar och höra om du är intresserad, eller om du har några frågor.

Om du vet att du är svår att få tag i eller om du har bytt telefonnummer, så snälla hör av dig till oss istället! Vårt telefonnummer är **031 - 366 41 96**.

Tack på förhand!

(Bilaga 2)

Intervjufrågor

(Hur är det att vara här igen?)

Helheten

1. Hur skulle du beskriva Möjligheternas Rum? Vad minns du mest?
2. Vad tycker du om idén att ha en verksamhet där det både finns grupp, samarbete med skolan, familjearbete och egna samtal?
3. Vilken del var viktigast för dig?

Förväntningar och resultat/då och nu

- 4a. Minns du hur det var *innan* du började? Vad ville du ha hjälp med?
 - b. Hur var det *sedan* när du väl började? Blev det som du trodde?
 - c. Hur tänker du *nu*? (tillbakablick) Var det något som blev bättre för dig?
5. Hur hade du det med jämnåriga när du började på Möjligheternas Rum?
Hur är det idag?
6. Tycker du att det var ett bra val att du sa ja till Möjligheternas Rum?
7. Hur hade det varit om du inte gått på Möjligheternas Rum?

Delarna:

- 8a. Vad tycker du om ...kontakttimmarna?
 - b. ...familjesamtalen - Vad tyckte dina föräldrar, tror du?
 - c. ...samarbetsmötena
 - d. ...skoldelen

Gruppen:

- 9a. Vad tycker du om gruppen? Hur var det att träffas i grupp?
Om du ska beskriva gruppen för någon, vad skulle du säga då?
Vad minns du mest?
 - b. Vad tyckte du om att det var samma struktur varje gång?
 - c. Vad kunde göra att det blev dåligt på gruppen?
 - d. Vad var viktigt för att det skulle bli bra på gruppen?
10. Hur var det att man hade skapande som tema?
11. Har du lärt dig något av att delta på gruppen?
(om dig själv? om andra? om att vara tillsammans med andra?)
12. Spelar det någon roll att det är olika åldrar?
13. Spelar det någon roll att man började och slutade vid olika tidpunkter?
14. Spelar det någon roll att din kontaktperson också var ledare på gruppen?

Om flickorna:

15. Vad krävs av varje flicka för att man ska kunna gå på Möjligheternas Rum?

Övrigt:

16. Har du något *råd* till oss som nu skall fortsätta arbeta på M.R.?

(Hur var det att bli intervjuad?)

FoU_i**väst** GR

FORSKNING OCH UTVECKLING INOM VÄLFÄRDSOMRÅDET
Besök Gårdavägen 2 • **Post** Box 5073, 402 22 Göteborg • **Tel** 031-335 50 35
Fax 031-335 51 17 • **e-post** fou@gr.to • **www.fouivast.com**